

גמרא סדורה

מסכת

בבא מציעא

פרק ז' - "השׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים"

לימוד פרק זה לע"נ

האשה החשובה, אם שכולה,

גב' מזל טוב בנימין ז"ל

שנפטרה בשבוע שעבר

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,

מחולקת לסוגיות ולפסקאות

עם רש"י

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ה. הר חברון 9040700

©

כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "זכל בנייך לימודי ה" ולדניאל ברק ווינט.

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

כסליו תשע"ז

מסכת בבא מציעא פרק ז' - "השוכר את הפועלים"

1. פג, א-ב

רש"י

משנה

מתני'
השוכר את הפועלים: אינו יכול
 לכופן. בגמרא פרק פשיטא:
מתיקה. ליפתן:
בשעתו. בעת מלכותו דמלך
 והדיוט הוה:
שהם בני אברהם יצחק ויעקב.
 וסעודתו של אברהם גדולה
 משל שלמה כדמפרש בגמרא:
עד שלא התחילו במלאכה. דאין
 כאן אלא דברים ודברים אין
 בהם משום מחוסרי אמנה
 דאילו משהתחילו לא תוכל
 לחזור:

גמ'
דטפא. הוסיף על שכון משאר
 פועלין:
בכניסתו. לעיר:
משלו. צריך לוותר משלו אצל
 בעל הבית ולהחשיך אצלו:
ובציאתו. למלאכתו בבוקר:
משל בעל הבית. אינו צריך
 להקדים אלא עם הנץ החמה:
יאספון. החיות דלעיל מיניה
 כתיב תשת חושך ויהי לילה בו
 תרמוש כל חיתו יער תזרח
 השמש וגוי וסמיד ליה יצא אדם
 לפעלו ולעבודתו עדי ערב עד
 שתחשך:
וליחזי היכי נהיגי. בעיר והכל
 כמנהג המדינה ודריש לקיש
 מאי היא:
בנקוטאי. שנתלקטו במקומות
 הרבה ויש מקום שמקדימין ויש
 מקום שמחשכין וליכא למיסמך
 אלא אדאורייתא:

השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב,
 מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב - אינו רשאי לכופן.
 מקום שנהגו לזון - יזון.
 לספק מתיקה - יספק.
 הכל כמנהג המדינה.

מעשה ברבי יוחנן בן מתתאי שאמר לבנו: צא שכור לנו פועלין.
 הלך ופסק להם מזונות.
 וכשבא אצל אביו, אמר לו:
 בני, אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמך.
 שהו בני אברהם יצחק ויעקב.
 אלא עד שלא יתחילו במלאכה,
 צא ואמור להם: על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד.
 רבו שמעון בן גמליאל ואומר:
 לא היה צריך לומר,
 הכל כמנהג המדינה.

גמרא

פשיטא!

לא צריכא דטפא להו אאגרייהו.
 מהו דתימא: אמר להו: הא דטפאי לכו אאגרייכו אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו בהדאי,
 קא משמע לן דאמרו ליה: האי דטפת לן אדעתא דעבדינו לך עבידתא שפירתא.

אמר ריש לקיש:
 פועל בכניסתו - משלו,
 ביציאתו - משל בעל הבית,
 שְׁנֵאמַר: "תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירביצון."
 יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב" (תהלים קד, כב-כג).

ול'חזי היכי נהיגי!

בעיר חדשה.

וניחזי מהיכא קא אתו!

בנקוטאי.

איבעית אימא:
 אמר להו: דאגרייתו לי כפועל דאורייתא.

פג,ב

2. כג, ב - כד, א

רפ"י

אלו רשעים שבו. שמניחין להן יכולת להלך ברשעם ואין נפרעין מהם:
תזרח השמש. לעולם הבא:
ואל מעונותם ירבונו. הצדיקים:
עדי ערב. עד יום מותו:
פרהגונא. ממונה של מלך:
תפיס גנבי. בודק אחריהן ותופסן:
היכי יכלת להו. להבין תחבולותם:
לאו כחיותא מתילי. וכי לא כחיות נמשלו שמתחבאות ביום במסתריהם:
דלמא. הני דשקלת צדיקי נינהו:
הרמנא דמלכא הוא. מצות המלך היא:
בארבע שעי. שהיא שעת סעודה והכל נכנסין בחנויות וסועדין:
אקדומי אקדים לגירסיה. השכים בעוד לילה ולכך הוא מנמנם:
ואי פועל הוא. שכיר יום:
ואי עבידתיה בליליא. אומן שמלאכתו בלילה:
רדודי רדיד. תרגום (שמות לט) וירקעו את פחי. ורדידו מותח חוטי נחושת וברזל לעשות מחטין ואומנותו בלילה לפי שמושכו בכלי אומנותו בנקבים דקים זה דק מזה ואין קולו נשמע בלילה ואפילו לא נשמע קול פטיש בביתו באותו לילה אין לך לתופסו על כך דלמא רדודי רדיד:
גנבא הוא. ולכך הוא ישן שניעור בלילה לארוב עוברי דרכים או לחפור בתים:
קריינא דאיגרתא. משל הוא:
פרוונקא. שליח:
חומץ בן יין. רשע בן צדיק:
יבא בעל הכרם. הקב"ה כי כרם ה' צבאות בית ישראל:
ויכלה. ויטול את קוציו של כרם:
קרי עליה. על הכובס:
זקפוהו. תלאוהו:
קס. רבי אלעזר:
תותי זקיפא. תחת העץ:
על נערה מאורסה. שהיא בסקילה וכל הנסקלין נתלין:
ודאית שלכם. מקום שיש טעם בדבר כגון הנך דניימי בחנותא:
דיקולי דתרבא. סלים מלאים שומן לפי שבעל בשר היה מאוד:
בשמשא. לנסות אם יסריח וירום תולעים:

דרש רבי זירא ואמר ליה תני רב יוסף:
מאי דכתיב: "תשית השף ויהי לילה בו תרמש כל חיתו יער" (תהלים קד, כ),
"תשית השף ויהי לילה" - זה העולם הזה, שדומה ללילה.
"בו תרמש כל חיתו יער" - אלו רשעים שבו, שדומין לחיה שביער.
"תזרח השמש ואל מעונותם ירבונו" (תהלים קד, כג);
"תזרח השמש" - לצדיקים,
"ירבונו" - רשעים לגיהנם,
"ואל מעונותם ירבונו" - אין לה כל צדיק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו.
"יצא אדם לפעלו" (תהלים קד, כג) - יצאו צדיקים לקבל שכרן,
"ולעבדתו עדי ערב" (תהלים קד, כג) - במי שהשלים עבודתו עדי ערב.

רבי אלעזר ברבי שמעון אשכח לההוא פרהגונא דקא תפיס גנבי,
 אומר ליה: היכי יכלת להו, לאו כחיותא מתילי?
 דכתיב: **"בו תרמש כל חיתו יער"** (תהלים קד, כ).

איכא דאמר:

מהאי קרא קאמר ליה: **"וארב במסתר כאריה בסמה"**²⁰¹ (תהלים י, ט).
 דלמא שקלת צדיקי ושקבת רשיעי?

אמר ליה: ומאי אעביד? הרמנא דמלכא הוא.

אמר: תא אנמרך היכי תעביד,
 עול בארבע שעי לחנותא,
 כי חזית איניש דקא שתי חמרא וקא נקיש כסא בידיה וקא מנמנם, שאול עילויה,
 אי צורבא מרבנן הוא וניי - אקדומי קדים לגרסיה
 אי פועל הוא - קדים קא עביד עבידתיה,
 ואי עבידתיה בליליא - רדודי רדיד.
 ואי לא - גנבא הוא ותפיסיה.
 אישתמע מילתא בי מלכא,
 אמרו: קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרונקא.
 אתויה לרבי אלעזר ברבי שמעון, וקא תפיס גנבי ואזיל.

שלח ליה **רבי יהושע בן קרחה**: "חומץ בן יין!"
 עד מת אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה?
 שלח ליה: קוצים אני מכלה מן הכרם.
 שלח ליה: יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו.

יומא חד פגע ביה ההוא כובס, קרייה: "חומץ בן יין".
 אמר: מדחציף כולי האי, שמע מינה רשיעא הוא.

אמר להו: תפסוהו.

תפסוהו, לבתר דנח דעתיה.

אזל בתריה לפרוקיה ולא מצי.

קרי עליה: **"שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו"** (משלי כא, כג).

זקפוהו, קם תותי זקיפא וקא בכי.

אמרו ליה: רבי, אל ירע בעיניך שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום הכפורים.

הניח ידו על בני מעיו,

אמר: שישו בני מעי, שישו! ומה ספיקות שלכם קד, ודאית שלכם על אחת כמה וכמה.

מובטח אני בכם, שאין רמה ותולעה שולטת בכם.

ואפילו הכי לא מיתבא דעתיה.

אשקויהו סמא דשינתא ועילוהו לביתא דשישא וקרעו לכריסיה.

הוו מפקו מיניה דיקולי דיקולי דתרבא ומותבי בשמשא בתמוז ואב ולא מסרחי.

כל תרבא נמי לא סריח!

כל תרבא - לא סריח,
שורייקי סומקי - מסריח.
הקא אף על גב דאיתא שורייקי סומקי - לא מסריח.

קרי אנפשיה: "אף בשדי ישכן לבטח"²⁰² (תהילים טז, ח-ט).

רש"י

כל תרבא לא מסרח. אאי"כ יש
בשר עמו:
שורייקי סומקי. גוונים
אדומים והן מין הבשר:
כי האי מעשה לידיה. מינהו
המלך לתפוס גנבים ולסטים:

פדא, ואף רבי ישמעאל ברבי יוסי מטא ^כי האי מעשה לידיה.
פגע ביה אלהו, אמר ליה: עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה?
אמר ליה: מאי אעביד? הרמנא דמלכא הוא!
אמר ליה: אבוד ערק לאסיא,
את ערוק ללודקיא.

3. פד, א

כי הוו מקלעי רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי אלעזר ברבי שמעון בהדי הדדי, הוה עייל בקרא דתורי בנייהו ולא הוה נגעה בהו.

אמרה להו ההיא מטרוניתא: בניכם אינם שלכם.

אמרו לה: שלהן גדול משלנו.

כל שכן!

איכא דאמרי הכי אמרו לה: **"כי כאיש גבורתו"**²⁰³ (שופטים ח, כא).

איכא דאמרי, הכי אמרו לה: אהבה דוחקת את הבשר.

ולמה להו לאהדורי לה?

והא כתיב: **"אל תען כסיל כאולתו"**²⁰⁴ (משלי, כו, ד)!

שלא להוציא לעז על בניהם.

אמר רבי יוחנן:

אמר רב פפא:

איבריה דרבי יוחנן חממת בת חמשת קבין, ואמרי לה בת שלשת קבין.

רב פפא גופיה כי דקורי דהרפנאי.

אמר רבי יוחנן:

אנא אשתירי משפירי דירושלים.

האי מאן דבעי מחזי שופריה דרבי יוחנן:

נייתי כסא דכספא מבי סלקי,

ונמלייה פריצדיא דרומנא סומקא,

ונהדר ליה כלילא דוורדא סומקא לפומיה,

ונותביה בין שמשא לטולא,

ההוא זקורי מעין שופריה דרבי יוחנן.

איני?

והאמר מר: שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרבי אבהו,

שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו,

שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון.

ואילו רבי יוחנן לא קא חשיב ליה!

שאני רבי יוחנן דהדרת פנים לא הויא ליה.

רבי יוחנן הוה אזיל ויתבי דשערי טבילה,

אמר: כי סלקן בנות ישראל מטבילת מצוה לפגעי בי, כי היכי דלקו להו בני שפירי כנותי,

גמירי אורייתא כנותי.

אמרו ליה רבנן:

לא מסתפי מר מעינא בישא?

אמר להו: אנא מורעא דיוסף קאתינא, דלא שלטא ביה עינא בישא.

דכתיב: **"בן פרץ יוסף בן פרץ עלי עין"** (בראשית מט, כב),

רס"י

לגבי הדדי. פנים אל פנים:

בקרא דתורי. צמד בקר:

בנייהו. בין שניהן מתחת

כריסן מתוך שכריסן גדול:

מטרוניתא. שרית נכרית:

אינם שלכם. שאינכם יכולין

להזקק לנשותיכם:

שלהן גדול משלנו. כריסם של

נשותינו גדול משלנו:

כי כאיש גבורתו. אבר תשמיש.

לשון אחר שלהן גדול תאוה של

אשה מרובה משל איש:

כ"ש. שתאותה מרובה ואינכם

נוקקים להן ונבעלות לאחרים:

אהבה דוחקת את הבשר.

ומתוך שתאותם מרובה על

תאותנו בשר שנינו נדחקו:

כי דקורי דהרפנאי. סלים

שעושי בהרפנאי:

אישתיירי. נותרתי:

שופרי. זיהרורי תוארו וקירון

[עור] פניו:

מבי סילקי. כשיוצא מבית

האומן שהוא צהוב ממראה להב

האש:

בי סילקי. בעלותו מן האש:

פריצדי. גרעינין:

ונהדר ליה כלילא. יסובבנהו

שפה לפיו סביב של ורד אדום:

זיהרורי. דנפקי מיניה על פני

הארץ:

מעין. ולא הכל:

הדרת פנים. זקן:

עולי עין. עולין למעלה מן העין

והיא מלמטה שהיא אינה יכולה

לשלוט בהן:

²⁰³ ויאמר זבח וצלמנע קום אתה ופגע בנו מי כאיש גבורתו ויקם גידעון ויהרג את זבח ואת צלמנע ויקח את השהרנים אשר בצוארי גמליהם
²⁰⁴ אל תען כסיל כאולתו פן תשוה לו גם אתה

רש"י

ואמר רבי אבהו:
אל תקרי "עלי עין" אלא "עולי עין".

רבי יוסי בר חנינא אמר מהכא: "וידגו לרב בקרב הארץ"²⁰⁵ (בראשית מח, טז),
מה דגים שבים מים מכסים אותם, ואין העין שולטת בהן - אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן.

4. פד, א

רש"י

חזייה ריש לקיש. שהיה
 לסטים :
 שוור. קפץ :
 אמר ליה. ר' יוחנן :
 חילך לאורייתא. כמה כוחך יפה
 לסבול עול תורה :
 שופרד. יופייד :
 לנשי. ראוי לנשים :
 ולא מצוי. לקפוץ כבראשונה
 דמשקבל עליו עול תורה תשש
 כוחו :
 הסייף והסכין. משנה היא
 במס' (פ"ד מ"ה) :
 הפיגיון. אשפי :
 ומגל יד ומגל קציר. פלצילי"א
 בלע"ז :
 משיצרפס. דקיניו בלע"ז :
 ליסטאה בליסטיוותיה ידע. לפי
 שהיית לסטים אתה בקי באותן
 כלי אומנות ליסטיות :
 ר' קרו לי. רבן של לסטים וראש
 להן הייתי :
 אתאי אחתיה. דרבי יוחנן אשתו
 דריש לקיש :
 וקא בכיא קמיה. דר' יוחנן
 להתפלל על בעלה :
 עזבה יתומיך אני אחיה
 ואלמנותיך עלי תבטחו. פסוק
 הוא בירמיה :
 מצטער. מתחרט על שהמיתו
 שלא היה מוצא תלמיד ותיק
 כמותו :
 דשף דעתיה. נעקרה ממנו דעתו
 ונשתטה :

יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא.
 חזייה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה.
 אמר ליה: חילך לאורייתא!
 אמר ליה: שופרד לנשי.
 אמר ליה: אי הדרת בד יהיבנא לך אחותי, דשפירא מינאי.
 קביל עליה.
 בעי למיהדר לאתווי מאניה ולא מצוי הדר.
 אקרייה ואתנייה ושוויה גברא רבא.
 יומא חד הוו מפלגי בי מדרשא:
**"הסייף והסכין והפיגיון והרומח, מגל יד ומגל קציר,
 מאימתי מקבלין טומאה?
 משעת גמר מלאכתן".**
 מאימתי "גמר מלאכתן"?
 רבי יוחנן אומר:
 משיצרפס בכבשן.
 ריש לקיש אומר:
 משיצחצחון במים.
 לסטאה בליסטיוותיה ידע!
 אמר ליה: ומאי אהנת לי?
 התם - "רבי" קרו לי,
 הכא - "רבי" קרו לי!
 אמר ליה:
 אהנאי לך דאקרבינד תחת כנפי השכינה!
 חלש דעתיה דרבי יוחנן,
 חלש ריש לקיש.
 אתאי אחתיה קא בכיא.
 אמרה ליה: עשה בשביל בני - אמר לה: **"עזבה יתומיך אני אחיה"**²⁰⁶ (ירמיה מט, יא).
 עשה בשביל אלמנותי - אמר לה: **"ואלמנותיך עלי תבטחו"** (ירמיה מט, יא).
 נח נפשיה רבי שמעון בן לקיש,
 והוה קא מצטער רבי יוחנן בתריה טובא.
 אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה?
 ניזיל רבי אלעזר בן פדת, דמחדדין שמעתתיה.
 אזל יתיב קמיה.
 כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה: תנאי דמסייעא לך.
 אמר: את כבר לקישא?
 בר לקישא, כי הוה אמינא מילתא, הוה מקשי לי עשרין וארבע קושיתא,
 ומפסקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי,
 וממילא רוחא שמעתא.
 ואת אמרת: "תנאי דמסייע לך", אטו לא ידענא דשפיר קאמינא?
 הוה קא אזיל וקרע מאניה וקא בכי ואמר: "היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא?"
 והוה קא צוח עד דשף דעתיה מיניה.
 בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.

5. פד, ב

רפ"י

ואפילו הכי. דאמר רבי אלעזר ברבי שמעון לעיל ספיקות שלכם כך: לא סמיך. דעתיה אהכי מלבקש רחמים ומחילה ביסורין שמא חטא באחד מן הצדיקים: באורתא הוּו מייכין ליה שיתין נמטי. בערב היו מקפלין תחתיו במשכבו ס' לבדים שקורין פלשטי"ר: משיכלי. כמין עריבות קטנות שמשתמשין בהן מים ושופכין ובלשון לעי"ז קונקרי"י: ונגדי מתותיה שיתין משיכלי דמא וכיבא. ומושכין מתחתיו ששים עריבות מלאות דם כאב דם לקוי שהלבין שזבו ממנו משחין שבע עליו: מיני דפדא. מיני מאכל שעושים מתאנים: אמר להו. למכאוביו: ביטול תורה. שהיה עוסק בגירסתו תמיד בביתו: את מייתת להו עליך. אתה מביאן עליך: כלית ממון. במאכל ורקבון בגדים: ספונאי. יורדי הים באניות: עיילו ליה שיתין עבדי. לפי שעמד עליהן נחשול של ים והתפללו להנצל בזכותו של ר"א וניצולו בזכותו וכשעלו מן הים שלחו לו דורון: אמרה לה. אשתו לברתא: בקי באבוך. בדקי באבוך מהו עושה בקי לשון בקיאות וידיעה: אמר. ר' אלעזר לבתו זילי אמרי: שלנו. עושר גדול משלהם: היתה כאניות סוחר. על התורה נאמר: וברי. ונתחזק: נפק לבי מדרשא. אותו היום שלא עיכבתו אשתו: שיתין מיני דמא. שהראו לו הנשים לראות אם דם נדה הוא אם דם טהור דקיימא לן נדה (דף יט.) חמשה דמים הן טמאים באשה ושאר מראות דמים טהורין: טהרינהו. להזקק לבעליהן בלא טבילה: יהיו כולן זכרים. יתעברו כולן הלילה זכרים: רשעה זו. מלכות הרשעה שמינתהו תופש גנבים ולא בא לבית המדרש תמיד להראות לו הנשים את דמן ל"א על אשתו שעיכבתו מלבא לבית המדרש שנים רבות:

[י"ומא חד פגע ביה ההוא כובס, קרייה: "חומץ בן יין".] אמר: מדחציף כולי האי, שמע מינה רשיעא הוא. אמר להו: תפסוהו. תפסוהו, לבתר דנח דעתיה. אזל בתריה לפרוקיה ולא מציי. קרי עליה: "שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו" (משלי כא, כג). זקפוהו, קם תותי זקיפא וקא בכי. אמרו ליה: רבי, אל ירע בעיניך שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום הכפורים. הניח ידו על בני מעיו, אמר: שישו בני מעי, שישו! ומה ספיקות שלכם קד, ודאית שלכם על אחת כמה וכמה. מובטח אני בכם, שאין רמה ותולעה שולטת בכם. ואפילו הכי לא מייבתא דעתיה. אשקוהו סמא דשינתא ועילוהו לביתא דשישא וקרעו לכריסיה. הוּו מפקו מיניה דיקולי דיקולי דתרבא ומותבי בשמשא בתמוז ואב ולא מסרחי"ן].

פד, ב

אפילו הכי - לא סמך רבי אלעזר ברבי שמעון אדעתיה, קביל עליה יסורי. באורתא הוּו מייכי ליה שיתין נמטי, לצפרא נגדי מתותיה שיתין משיכלי דמא וכיבא. למחר, עבדה ליה דביתהו שיתין מיני לפדא ואכיל להו וברי. ולא הות שבקא ליה דביתהו למיפק לבי מדרשא פי היכי דלא לדחקהו רבון, באורתא אמר להו: אחי ורעי, בואו! בצפרא אמר להו: זילו מפני ביטול תורה. יומא חד שמעה דביתהו, אמרה ליה: את קא מייטית להו עילויך! כלית ממון של בית אבא אימרדה, אזלה לבית נשא. סליקו ואתו הנך שיתין ספונאי עיילו ליה שיתין עבדי פי נקיטי שיתין ארנקי, ועברו ליה שיתין מיני לפדא ואכיל להו. יומא חד אמרה לה לברתה: זילי בקי באבוך מאי קא עביד האי דנא? אתיא, אמר לה: זילי אמרי לאמך: שלנו, גדול משלהם. קרי אנפשיה: "היתה פאניות סוחר ממרחק תביא לחמה" (משלי לא, ד). אכל ושתי וברי נפק לבי מדרשא. אייתו לקמיה שיתין מיני דמא - טהרינהו. הוּו קא מרנגי רבנו ואמרי: סלקא דעתך לית בהו חד ספק! אמר להו: אם פמותי הוא יהיו כולם זכרים, ואם לאו - תהא נקבה אחת ביניהם. היו כולם זכרים. ואסיקו להו "אלעזר" על שמיה.

תניא:
"אמר רבי:
במה פריה ורביה ביטלה רשעה זו מישראל".

6. פד, ב

פ"י

דרתחי עלי. על שנלקחין גנבים על ידי והיו להם קרובין:
אגנין בעליתאי. השכיבני בעליתני:
במזייה. בשערו:
בניתא. שער:
ריחשא. תולעת:
חלש דעתאי. דאגתי שמא מעתה יסריח וירקיב:
כולי האי. משנודע לבריות שאינו חי ולא נקבר. אין זה כבודו:
פרידה. גוזל אחד:
יש לי ביניכם. אביו היה:
עכבריא. שם מקום שסמוך לעירו:
לבני בירי. שם כפר אחד שהיו קרובין:
עכנא. נחש:
דהדרא. ליה מערה הקיפה את המערה כעין גלגל וזנבה אצל פיה:
פתחי פיד. הרחיבי זנבך מעל פיד ליתן מקום ליכנס:

כי הוה קא ניחא נפשיה, אָמַר לָהּ לְדַבֵּיתָהּ: דַּעְנָא בְּדַרְבְּנָן דְּרַתְחִי עָלַי, וְלֹא מֵיעֶסְקִי בִּי שְׁפִיר. אֹגְנִין בְּעִלִּיתָאֵי וְלֹא תִדְחִלִין מִינָאֵי.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי: אִישְׁתַּעֲיָא לִי אִימִיה דְּרַבִּי יוֹנָתָן, דְּאִישְׁתַּעֲיָא לָהּ דְּבִיתָהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן: לֹא פָחוֹת מִתְּמַנֵּי סְרִי, וְלֹא טַפִּי מַעֲשָׂרִין וְתַרְיָן שָׁנִין אֹגְנִיתִיה בְּעִלִּיתָא, כִּי הָוֵה סְלִיקְנָא מַעֲיִנָא לִיה בְּמַזִּייה, כִּי הָוֵה מִשְׁתַּמְטָא בִּינִיתָא מִינִיה הָוֵה אֶתִּי דְמָא. יוֹמָא חַד חֲזָאֵי רִיחְשָׂא דְקָא נְפִיק מֵאוּנִיָּה, חֲלַשׁ דַּעְתָּאֵי. אִיתְחַזֵּי לִי בַחֲלָמָא, אָמַר לִי: לֹא מִיַּדִּי הוּא, דִּיּוֹמָא חַד שְׁמַעֵי בְּזִלוּתָא דְצוּרְבָא מְרַבְּנָן וְלֹא מַחֲאֵי כְּדַבְּעֵי לִי.

כי הוּו אָתוּ בִי תַרִי לְדִינָא, הוּו קִימִי אַבְבָּא, אָמַר מִדְּמִילְתִּיה וְמִדְּמִילְתִּיה - נְפִיק קָלָא מַעֲלִיתִיה, וְאָמַר: אִישׁ פְּלוּנִי אֶתָּה חַיִּיב, אִישׁ פְּלוּנִי אֶתָּה זְכָאֵי.

יוֹמָא חַד הָוֵה קָא מִינְצִיָּא דְבִיתָהּ בְּהַדִּי שְׁבַבְתָּא, אָמַרָה לָּהּ: תְּהָא כְּבַעְלָהּ שְׁלֹא נִיתָן לְקַבּוּרָהּ.

אָמַרִי רַבְּנָן: כּוֹלֵי הָאֵי וְדָאֵי לָאוּ אוֹרַח אַרְעָא.

אִיכָא דְאָמַרִי: רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי אִיתְחַזָּאֵי לְהוּ בַחֲלָמָא: פְּרִידָה אַחַת יֵשׁ לִי בִינִיכֶם, וְאֵי אַתֶּם רוּצִים לְהַבִּיאָהּ אֶצְלִי? אֲזוּל רַבְּנָן לְאֶעְסוּקֵי בִיה לֹא שְׁבַקוּ בְּנֵי עַכְבָּרְיָא. כָּל שָׁנֵי דְהָוֵה נֵיִים **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן** בְּעִלִּיתִיה לֹא סְלִיק חַיָּה רַעָה לְמַתִּיָּהּ.

יוֹמָא חַד מַעֲלִי יוֹמָא דְכִיפּוּרֵי הָוֵה, הוּו טְרִיִּדִי. שְׁדַרוּ רַבְּנָן לְבְנֵי בִירִי וְאֶסְקוּהוּ לְעַרְסִיה וְאֶמְטִיָּהּ לְמַעַרְתָּא דְאַבּוּהָ. אֲשַׁכְּחִיהָ לְעַכְנָא דְהַדְרָא לָהּ לְמַעַרְתָּא. אָמַרוּ לָהּ: עַכְנָא עַכְנָא! פְּתַחֵי פִידֵךְ וְיִכְנַס בֶּן אֶצְלֵ אַבּוּי. פְּתַח לְהוּ.

7. פד, ב - פה, א

רש"י

לדבר באשתו. שתנשא לו :
תמן אמרי בארץ ישראל
 אומרים המשל הזה על כגון זה :
באתרא דמריה תלא זייניה
כולבא רעיא קולתיה תלא. יתד
 שהיה הגבור רגיל לתלות בו כלי
 זיינו הנבל הרועה תרמילו תלה
 בולו"א בלע"ז :
בתורה. מיהת לדברך הוא גדול
 ממך בתורה אגא לא ידענא אלא
 שפיך ענה בך :
אבל במעשים טובים. אני
 יודעת שהוא גדול ממך דהא
 קביל עליה יסורים :
רשב"ג. אביו של רבי :
ורבי יהושע ב"ק. ורבנן טובא
 בהדיהו אלא ששניהם גדולי
 הדור :
אמרי רבנן. דבי מדרשא דיתבי
 אספסלי :
פרידה אחת. בן אחד :
לאבדה הימני. שמא תשלוט בו
 עין רעה :
שאינו לו אב. דנח נפשיה דר"ש
 בן יוחי :
ר"ש הא דאמרן. דקאמר אתה
 ארי בן שועל :
בני בתירה. במסי פסחים שהיו
 נשיאים ובשביל שראו להלל
 שהיה גדול בתורה ועלה אצלן
 מבבל עזבו נשיאותן ומינוהו
 נשיא עליהן :
דחזו להלל דעדיף מיניהו.
 והלכות שהיו נשאלות מהן
 בבית המדרש נעלמות מהן
 ובושין בדבר :

שֶׁלַח רַבִּי לְדַבֵּר בְּאֵשְׁתּוֹ.

שֶׁלַחָהּ לַיהוָה: כְּלִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ קוֹדֵשׁ יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ חוֹל?

תָּמָן אָמְרִין: בְּאַתֵּר דְּמַרְי בֵּיתָא תְּלָא זַיְיִנְיָה כּוּלְבָא רַעֲיָא קוּלְתִּיהָ תְּלָא.

שֶׁלַח לָהּ:

נְהִי בְּתוֹרָה גְּדוֹל מִמְּנִי,

אֲבָל בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים מִי גְּדוֹל מִמְּנִי!?

שֶׁלַחָהּ לַיהוָה: בְּתוֹרָה מִיְהוָה גְּדוֹל מִמֶּךָ לָא יִדְעָנָא,

בְּמַעֲשִׂים יִדְעָנָא, דְּהָא קַבִּיל עֲלֵיהּ יִסוּרֵי.

בְּתוֹרָה מַאי הִיא?

דְּכִי הוּוּ יִתְבִי רַבּוֹ שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה אֶסְפְּסָלִי,

יִתְבִי קַמִּי הוּוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי אֶאֱרָעָא,

מִקְשׁוֹ וּמִפְרָקוֹ.

אָמְרִי: מִמֵּיהֶן אֲנִי שׁוֹתִים, וְהֵם יוֹשְׁבִים עַל גְּבִי קַרְקַע?!

עֲבְדוּ לָהּ סַפְסָלִי, אֶסְקִינָהּ.

אָמַר לָהֶן רַבּוֹ שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: פְּרִידָה אַחַת יֵשׁ לִי בִינֵיכֶם, וְאַתֶּם מְבַקְשִׁים לְאַבְדָּהּ הֵימְנִי?

אֶחָתוּהוּ לְרַבִּי.

אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה:

מִי שֵׁשׁ לוֹ אֵב - יִחִיָּהּ,

וּמִי שֵׁאִין לוֹ אֵב - יָמוּת?!

אֶחָתוּהוּ נָמִי לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן.

חֵלֶשׁ דְּעִתִּיהּ, אָמַר: קָא חִשְׁבִּיתוּ לִיהּ כְּוֹתִי?!

עַד הֵוּוּא יוֹמָא כִּי אָמַר רַבִּי מִלְּתָא הוּוּ מְסִייעַ לִיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן,

מִכָּאֵן וְאֵילָךְ כִּי הוּוּ אָמַר רַבִּי: "יֵשׁ לִי לְהַשִּׁיב".

אָמַר לִיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן: כֶּד וְכֶד יֵשׁ לָךְ לְהַשִּׁיב, וְזוֹ הִיא תְּשׁוּבָתְךָ.

הַשְׁתָּא הִיקְפַּתְנֵנוּ תְּשׁוּבוֹת חִבְלֵי לֹת שֵׁאִין בְּהֵן מְמַשׁ.

חֵלֶשׁ דְּעִתִּיהּ דְּרַבִּי.

אַתָּא אָמַר לִיהּ לְאַבּוּהָ.

אָמַר לִיהּ: בְּנִי, אַל יָרַע, שְׁהוּוּ אַרְי בֶּן אַרְי, וְאַתָּה אַרְי בֶּן שׁוּעֵל.

וְהֵינֵנוּ דְאָמַר רַבִּי:

"שֶׁלַּשָּׁה עֲנֻוֹתֵינוּ הֵן, וְאֵלוֹ הֵן: אָבָא,

וּבְנֵי בְתִירָה,

וְיוֹנָתָן בֶּן שְׂאוּל".

פה, א

"רַבּוֹ שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל - הָא דְאָמְרוּ.

"בְּנֵי בְתִירָה" - דְאָמַר מַר:

הוֹשִׁיבוּהוּ בְּרֵאשׁ וּמִינוּהוּ לְנִשְׂיָא עֲלֵיהֶן.

"וְיוֹנָתָן בֶּן שְׂאוּל" - דְקָאמַר לִיהּ לְדוֹד: "וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְאַנְכִי אֶהְיֶה לָךְ לְמִשְׁנָה"²⁰⁷ (שְׁמוּאֵל א' כג, יז),

ממאי?

דְלִמָּא יוֹנָתָן בֶּן שְׂאוּל דְחָזָא דְגָרִיר עֲלִמָּא בְּתַר דְדוּד!

בְּנֵי בְתִירָה נָמִי לְחַזּוּ לְהַלֵּל דְעַדִּיף מִינֵיהוּ,

אֵלָּא, רַבּוֹ שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְדָאִי עֲנֻוֹתָן הֵוּוּ.

8. פה, א

ר"י

חביבין יסורין. שראה שהועילו יסורין של ר"א שלא שלטה בו רימה:
בצמירתא. אבן שבמקום קטנים:
צפירנא. חולי שבתוך הפה ושמו מישג"א:
אהוריירה. שומר סוסין:
כיסתא. מספוא:
עבר קליה. דרבי:
לקלייהו. דחיותא:
תליא לרישיה בכנפי דרבי. החביא את ראשו תחת כנפי כסותו:
אמרי. ברקיעא:
כנשא ביתא. מכבדת הבית:
שדיין בני כרכושתא. היו מוטלין שם בני חולדה:
ואפי' הכי. דלא אתא מיטרא בהנהו שני:
כי הו עקרי פוגלא. צנון:
ממשרא. מן הערוגה:
הוה קיימא בירא מליא מיא. היתה הגומא עומדת מליאה מים:

אמר רבי:

חביבין יסורין.

קבל עליה תליסר שני,

ושית בצמירתא,

ושבע בצפירנא.

ואמרי לה: שבעה בצמירתא, ושית בצפירנא.

אהוריירה דבי רבי הוה עתיר משבור מלקא.

כד הוה רמי בסיסתא לחיותא הוה אזיל קלא בתלתא מילי.

הוה מכיון דרמי בההיא שענתא דעייל רבי לבית הכסא,

ואפילו הכי מעבר ליה קליה לקלייהו ושמעו ליה נחותי ימא.

ואפילו הכי, יסורי דרבי אלעזר ברבי שמעון עדיפי מדרבי.

אילו רבי אלעזר ברבי שמעון מאהבה באו ומאהבה הלכו,

רבי על ידי מעשה באו, ועל ידי מעשה הלכו.

"על ידי מעשה באו" - מאי היא?

דההוא עגלא דהוה קא ממטו ליה לשחיטה.

אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי.

אמר ליה: זיל לך נוצרת.

אמרי: [הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין.

"על ידי מעשה הלכו".

יומא חד הוה קא כנשא אמתיה דרבי ביתא,

הוה שדיא בני כרכושתא וקא כנשא להו.

אמר לה: שבקינהו, כתיב: **"ורחמיו על כל מעשיו"**²⁰⁸ (תהלים קמה, ט).

אמרו: הואיל ומרחם נרחם עליה.

כולהו שני יסורי דרבי אלעזר לא שכיב איניש בלא זמניה.

כולהו שני יסורי דרבי לא איצטריד עלקא למיטרא.

דאמר רבה בר רב שילא:

קשי יומא דמיטרא כיומא דדינא.

ואמר אמיקר:

אי לאו דצריד לעלקא בעו רבנן רחמי עליה ומבטלי ליה.

אפילו הכי, כי הו עקרי פוגלא ממשרא הוה קיימא בירא מליא מיא.

9. פה, א

רש"י

שוכרתו בשמונה. מחמת יופיו:
אסמכיה ברבי. שיהו קורין אותו רבי כדי שיתקנא וישים (אל) לבו על תי"ת:
ואשלמיה. מסרו לרבי שמעון ללמדו תורה:
כל יומא הוה אמר. אותו הבן:
לקרייתני אנא אזיל. לעירי אני חפץ לילך:
מומי עזובה דא. בשבועה הנחתי זאת ולא אשאל עוד לילך:
ולוקח נפשות. המלמדו תורה קונהו לבן:
צער מערה. שנתחבאו שם ר' שמעון בן יוחי ור' אלעזר בנו י"ג שנה במסי' שבת (דף לג:):
שמקפח את בניו. שהיה רגיל לאמר אקפח את בני כשנשבע:
ורבי למה ליה כולי האי. לחזור על בני אחרים לשאול אם יש לו בן:
אם תשוב. ישראל למוטב בתוכחתך ואשיבך אלי ולפני תעמוד הקב"ה אמר לי שאעמוד ואתקיים לפניו אם אוכל להשיבכם:
יקר מזולל. ת"ח מע"ה:

איקלע רבי לאתריה דרבי אלעזר ברבי שמעון.

אמר להו: יש לו בן לאותו צדיק?

אמרו לו: יש לו בן, וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בשמנה

אתייה, אסמכיה ב"רבי" ואשלמיה לרבי שמעון בן איסי בן לקוניא אחות דאמיה.

כל יומא הוה אמר: לקרייתני אנא אזיל.

אמר ליה: חכים עבדו יתך,

וגולתא דדהבא פרסו עליה,

ו"רבי" קרו לה,

ואת אמרת לקרייתני אנא אזיל?!

אמר ליה: מומי: עזובה דא.

כי גדל אתא יתיב במתיבתא דרבי, שמעיה לקליה,

אמר: הא קלא דמי לקליה דרבי אלעזר ברבי שמעון.

אמרו ליה: בריה הוא.

קרי עליה: "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם" (משלי יא, ל),

"פרי צדיק עץ חיים" - זה רבי יוסי ברבי אלעזר ברבי שמעון.

"ולקח נפשות חכם" - זה רבי שמעון בן איסי בן לקוניא.

כי נח נפשיה אטוהו למערתא דאבוה,

הוה הדרא לה עכנא למערתא.

אמר ליה: עכנא עכנא! פתח פיה ויכנס בן אצל אביו - לא פתחא להו.

כסבורים העם לומר שזה גדול מזה,

יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה היה בצער מערה, וזה לא היה בצער מערה.

איקלע רבי לאתריה דרבי טרפון.

אמר להו: יש לו בן לאותו צדיק שהיה מקפח את בניו?

אמרו לו: בן אין לו, בן בת יש לו, וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בשמנה.

אתייהו לקמיה.

אמר ליה: אי הדרת בך יהיבנא לך ברתאי.

הדר ביה.

איכא דאמרי: נסכה וגירשה.

איכא דאמרי: לא נסכה כלל, כדי שלא יאמרו: בשביל זו חזר זה.

ולמה ליה כולי האי?

דאמר רב יהודה אמר רב,

ואמרי לה אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן,

ואמרי לה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

כל המלמד את בן חבירו תורה - זוכה ויושב בישיבה של מעלה,

שנאמר: "אם תשוב ואשיבך לפני תעמיד"²⁰⁹ (ירמיה טו, יט).

וכל המלמד את בן עם הארץ תורה - אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה מבטלה בשבילו,

שנאמר: "ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה" (ירמיה טו, יט).

10. פה, א

כ"י

מפיד ומפי זרע ומפי זרע זרע
 אמר ה' מעתה ועד עולם.
 הקב"ה אמר כך אני ערב מעתה
 שלא ימוש עד עולם:
 ארבעין תעניתא. שלא תפסוק
 תורה מזרעו:
 גמרא דבבלאי. גמרא שלנו:
 דלא ניטרדיה. כשעלה לארץ
 ישראל ללמוד מפי ר' יוחנן
 ואמוראין שבארץ ישראל לא
 היו בני מחלוקת ונוחין זה לזה
 כשמן כדאמרי' בסנהדרין (דף
 כד.) ומיישבין את הטעמים בלא
 קושיות ופירוקין:
 קטין חריץ שקי. דאיניש גוצא
 הוה:

אמר רבי פִּרְנָה אָמַר רבי יוחנן:

כָּל שְׁהוּא: תְּלַמִּיד חֲכָם,

וּבְנוֹ תְּלַמִּיד חֲכָם,

וְכֵן בְּנוֹ תְּלַמִּיד חֲכָם - שׁוֹב אֵין תּוֹרָה פּוֹסְקַת מִזְרַעוֹ לְעוֹלָם,

שְׁנַאמַר: "וְאֵנִי זֹאת בְּרִיתִי ... לֹא יִמוּשׁוּ מִפִּיהָ,

וּמִפִּי זְרַעָה,

וּמִפִּי זְרַע זְרַעָה

אָמַר ה' מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם"²¹⁰ (ישעיהו נט, כא).

מאי "אמר ה'?"

אמר הקדוש ברוך הוא:

אני ערב לך בדבר זה.

מאי "מעתה ועד עולם?"

אמר רבי ירמיה:

מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה.

רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא, ואקרייהו: "לא ימושו מפיה".

יתיב ארבעים תעניתא אחרני ואקרייהו: "לא ימושו מפיה ומפי זרעה".

יתיב מאה תעניתא אחרני אתא ואקרייהו: "לא ימושו מפיה ומפי זרע זרעה".

אמר: מכאן ואילך לא צריכנא, תורה מחזרת על אכסניא שלה.

רבי זירא כי סליק לארעא דישראל,

יתיב מאה תעניתא דלשתפח גמרא בבלאה מיניה כי היכי דלא נטרדיה.

יתיב מאה אחרניתא דלא לשכוב רבי אלעזר בשנייה, ונפלין עילויה מילי דצבורא.

יתיב מאה אחרני דלא נשלוט ביה נורא דגיהנם.

כל תלתין יומי הוה בדיק נפשיה,

שגר תנורא סליק ויתיב בגויה ולא הוה שלטא ביה נורא.

יומא חד יתבו רבנו עינא ואיחרכו שקיה, וקרו ליה "קטין חריץ שקיה".

²¹⁰ וְאֵנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּכֶם אָמַר ה' רַחוּם אֲשֶׁר עָלָיו וְדַבְּרֵי אֲשֶׁר שִׁמְתִּי בְּפִיהָ לֹא יִמוּשׁוּ מִפִּיהָ וּמִפִּי זְרַעָה וּמִפִּי זְרַע זְרַעָה אָמַר ה' מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם

11. פה, א-ב

רפ"י

דבר זה. על מה אבדה הארץ :
אמרו חכמים. מי האיש החכם :
אמרו הנביאים. אשר דבר פי ה' אליו :
שלא ברכו בתורה תחילה.
 כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפניו קרא יתירא דאשר נתתי לפניו קא דרש ברכת אשר (נתן לנו תורת אמת) שהיא לפניו של דברי תורה וכיון דלא מברכי גליא דעתייהו שאינה מתנה חשובה להם :
תודע. מודיע לכל ומתפאר בכתרה :
בן עם הארץ. היינו בקרב כסילים משפחת כסילים :
איסתירא בלגינא. סלע אחד בלגינא :
קיש קיש קריא. מתקשקש ומשמיע קול ואם היה מלא סלעים. לא היה משמיע קול :

אמר רב יהודה אמר רב:

מאי דכתיב: **"מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו, ויגדה על מה אבדה הארץ"**²¹¹ (ירמיה ט, יא),

פה, ב

דבר זה אאמרו חכמים ולא פירשוהו, אמרו נביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו. שצאמר: **"ויאמר ה' על עזבם את תורתיו אשר נתתי לפניהם"**²¹² (ירמיהו ט, יב).

אמר רב יהודה אמר רב:

שלא ברכו בתורה התחילה.

אמר רב חמא:

מאי דכתיב: **"בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תודע"** (משלי יד, לג)? **"בלב נבון תנוח חכמה"** - זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם, **"ובקרב כסילים תודע"** - זה תלמיד חכם בן עם הארץ.

אמר עולא:

היינו דאמרי אינשי: אסתירא בלגינא קיש קיש קריא.

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא:

מאי דכתיב: **"קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדניו"** (איוב ג, יט)?

אטו לא ידעינן: **"קטן וגדול שם הוא"**?

אלא: כל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה - נעשה גדול לעולם הבא, וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעולם הזה - נעשה חפשי לעולם הבא.

²¹¹ מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגדה על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עבר
²¹² ויאמר ה' על עזבם את תורתיו אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה

12. פה, ב

שיטת רבי חייא בהוראה [שיטת ג'קסו בלעז]

רפ"י

מציון מערתא דרבנן. שלא
 יכשלו כהנים לעבור עליהן
 ולהאחיל שלא תארע תקלה על
 ידי צדיקים:
איעלמא מיניה. לא יכול למצוא
 מקומה:
ריבצת. לאחריים לשון (מ"ק דף
 ו:)- המרביץ שדהו משקה:
רבי חנינא. ברי' חמא:
שדינא כיתנא. זורע אני זרעוני
 פשתן:
שדינא. משליך:
וגדילנא נישבי. וקולע אני ממנו
 רשתות ומכמורות:
וציידנא טבי. ואני צד צביים:
ואריכנא מגילתא. ומתקן אני
 מעורותיהן קלפים:
וסליקנא למתא. למקום שאין
 מלמדי תינוקות:
לחמשה ינוקי. לכל אחד ספרו:
ומתנינא. על פה שיתא סדרי
 משנה לשיתא ינוקי:
אקרו אהדדי. לימדו זה את זה
 מקראות:
ואתנו אהדדי. לימדו זה את זה
 סדרו:
לא תהא כזאת בישראל. לא
 תאמר זאת בישראל:

ריש לקיש הוה מציון מערתא דרבנן,
 כי מטא למערתיה דרבי חייא איעלמא מיניה.
 חלש דעתיה.
 אָמַר: רבוננו של עולם! לא פלפלתי תורה כמותו?!
 יצתה בת קול ואמרה לו: תורה כמותו - פלפלת,
 תורה כמותו - לא ריבצת.

כי הוו מינצו רבי חנינא ורבי חייא,
 אָמַר ליה רבי חנינא לרבי חייא: בהדי דידי קא מינצית?!
 חס וחלילה, אי משתכחא תורה מישׂראל מהדרנא לה מפילפולי.
 אָמַר ליה רבי חייא לרבי חנינא: בהדי דידי קא מינצית?!
 דעבדי לתורה דלא תשתכח מישׂראל.

מאי עבידנא?
 אזלינא וּשְׂדִינָא פִּיתָנָא וְגַדְלִינָא נִישְׁבִי,
 וְצִיידנא טְבִי,
 ומאכילנא בשׂריהו ליתמי,
 ואריכנא מגילתא וכתבנא חמשה חומשי,
 וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי,
 ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי,
 ואמרינא להו: עד דהדרנא ואתינא אקרו אהדדי ואתנו אהדדי.
 עבדי לתורה דלא תשתכח מישׂראל.

היינו דאמר **רבי**:
 כמה גדולים מעשי חייא!

אָמַר ליה **רבי ישמעאל ברבי יוסי**:
 אפילו ממר?

אָמַר ליה:
 אין.

אפילו מאבא?

אָמַר ליה: חס וחלילה! לא תהא כזאת בישראל.

13. פה ב

רפ"י

אמש נראה לי. בחלום:
תקוע. וישב בישיבה של מעלה:
ור' יוחנן אצל ר' חייא לא.
 אמרתי אני וכי אין ר' יוחנן
 ראוי לישוב אצל ר' חייא:
ובעורין. תרגום דלפדין:
דמצפרא הוו שפירין עיניה.
 בבקר ראיתי את עיניו יפות
 ולערב ראיתו דומות כאילו
 נשרפו באור:
אמרי ליה. אמרתי לו:
דאמרי. אמרתי לאליהו:
גוהרקא. קתדרא:
בוטיטי. ניצוצות
 אישטנצילוי"ש בלע"ז:
מתני' דמר קמתנינא. תוספתא
 של אדוני שסידרה לשהה
 סדרים אני שונה תמיד דר'
 חייא סדרה לתוספתא כדאמרי'
 בעלמא רבי לא שנאה ר' חייא
 מנא ליה ואמרי' כל מתניתא
 דלא מיתנייא בי רבי חייא ורבי
 אושעיא לא תותבו מינה בבי
 מדרשא:
תקפי ברחמי. מרבין בתפלה:
ומייתי למשיח בלא זמניה. לכך
 אין ניתן לי רשות להעמידן יחד:
יש דוגמתן. שתהא תפלתן
 נשמעת:
פולסי. חבטת מלקות:

אמר רבי זירא:

אמש נראה לי רבי יוסי ברבי חנינא.

אמרתי לו: אצל מי אתה תקוע?

אמר לי: אצל רבי יוחנן.

ורבי יוחנן אצל מי?

אצל רבי ינאי.

ורבי ינאי אצל מי?

אצל רבי חנינא.

ורבי חנינא אצל מי?

אצל רבי חייא.

אמרתי לו:

ורבי יוחנן אצל רבי חייא, לא?

אמר לי: באתר דזוקוקין דנורא ובעורין דאשא מאן מעייל בר נפחא לתמן?!

אמר רב חביבא:

אשתעי לי רב חביבא בר סורמקי:

חזי ליה ההוא מרבנן דהנה שכיח דאליהו גביה, דלצפרא הוו שפירין עיניה,

ולאורתא דמיין פדמיקלין בנורא.

אמרי ליה: מאי האי?

ואמר לי: דאמרי ליה לאליהו: אחוי לי רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע.

אמר לי: בכולהו מצית אסתכולי בהו, לבר מגוהרקא דרבי חייא דלא תסתפל ביה.

מאי סימניהו?

בכולהו אזלי מלאכי כי סלקי ונחת, לבר מגוהרקא דרבי חייא דמנפשיה סליק ונחית.

לא מצאי לאוקמא אנפשי,

אסתכלי בה, אתו תרי בוטיטי דנורא ומחיוהו לההוא גברא וסימניהו לעיניה.

למחר אזלי אשתתחי אמערתיה, אמיןא: מתנייתא דמר מתנינא, ואתסאי.

אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי,

יומא חד ריש ירחא הוה, נגה ליה ולא אתא.

אמר ליה: מאי טעמא נגה ליה למר?

אמר ליה: אדאוקימנא אברהם ומשינא ידיה ומצלי ומגנינא ליה,

וכו ליצחק וכו ליצחק.

ולוקמינהו בהדי הדדי!

סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה משיח בלא זמניה.

אמר ליה:

ויש דוגמתן בעולם הזה?

אמר ליה:

איכא רבי חייא ובניו.

גזר **רבי** תעניתא, אחתינהו רבי חייא ובניו.

אמר: "משיב הרוח" - ונשבה זיקא,

אמר: "מוריד הגשם" - ואתא מיטרא,

כי מטא למימר: "מחיה המתים" - רגש עלמא.

אמרי ברקיעא: מאן גלי רינא בעלמא? אמרי: אליהו. אתיהו אליהו, מחיוהו שתין פולסי דנורא.

אתא אידמי להו כדובא דנורא, על ביניהו וטרדינהו.

14. פה, ב - פו, א

רפ"י

שמואל ירחינאה. הוא שמואל בר אבא חבירו של רב ועל שהיה בקי בסוד העיבור כדאמרי במס' ר"ה (דף כ:). אמר שמואל יכילנא לתקוני כולה גלותא קרי ליה ירחינאה:

אימלי לך סמא. בתוך העין:

אשטר לך משטר. אמשח לך ע"ג העין משטר מטפח מוליו"ר בלע"ז כדאמרי גבי כותח הבבלי (חומץ האדומי) בפסחים (דף מד.) משטר קשטר. מטבל פתו:

גובתא. קנה חלול:

תותי בי סדיא. תחת מראשותיו ובוקע כח חוזק הסם והולך דרך עצם גולגלתו ומוחו עד עיניו:

הוה מצטער רבי למיסמכיה. טרח ומתעסק לסומכו לפי שחכם בקי היה כל כך:

ולא הוה מסתייעא מילתא. שהיתה השעה נטרפת או לא היו החכמים נאספים:

ה"ג. חכים איתקרי רבי לא אתקרי:

ספרא דאדם הראשון. שהראהו הקב"ה דור דור וסופריו דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו:

רבי ורבי נתן סוף המשנה. כל זה כתוב לשם:

סוף המשנה. סוף תנאים עד ימיהן אמרו איש את דבריו בבית המדרש והיו תלמידים גורסים שמועה שמועה לבדה ולא היו מסכתות סדורות וסדר וקבץ על הסדר והם כללו האמור בדורות שלפניהם וסדרו את המסכתות ואחריהם לא יוסיפו אלא מעט:

סוף הוראה. סוף כל האמוראין עד ימיהם לא היתה גמרא על הסדר אלא כשהיתה שאלה נשאלת בטעם המשנה בבית המדרש או שאלה על מעשה המאורע בדין ממון או איסור והיתר כל אחד ואחד אומר טעמו ורב אשי ורבינא סידרו שמועות אמוראין שלפניהם וקבעו על סדר המסכתות כל אחד ואחד אצל המשנה הראויה והשנויה לה והקשו קושיות שיש להשיב ופירוקים שראוים לתרץ הם והאמוראים שעמם וקבעו הכל בגמ' כגון איתיביה מיתיבי ורמינהי איבעיא להו והתרוצים שעליהן מה ששירו אותן שלפניהן ואותן שאמרו לפניהם הקושיות והתירוצין שעליהם לא קבעום בגמ' על סדר המסכתות והמשנה שסידר רבי ובאו רב אשי ורבינא וקבעום:

וסימנך עד אבוא אל מקדשי **אל.** מקדשי סימנא דרב אשי **אבינה.** סימנא דרבינא לאחריהם סימן סוף הוראה:

שמואל ירחינאה אסייה דרבי הוה.

חלש רבי בעיניה.

אמר ליה: אימלי לך סמא.

אמר ליה: לא יכילנא.

אשטר לך משטר.

אמר ליה: לא יכילנא.

הוה מויתיב ליה בגובתא דסמוני תותי בי סדייה, ואיתסי.

הוה קא מצטער רבי למסמכיה, ולא הוה מסתייעא מילתא.

אמר ליה: לא לצטער מר, לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון,

וכתיב ביה: שמואל ירחינאה ^"חכים" - יתקרי,

"רבי" - לא יתקרי,

ואסו רבי על ידו תהא.

פוא

רבי ורבי נתן - סוף משנה.

רב אשי ורבינא - סוף הוראה.

וסימנך: "עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריהם" (תהלים עג, יז).

15. פו, א

רפ"י

רבה בר נחמני. בר פלוגתיה דרב יוסף:
אגב שמדא נח נפשיה. מחמת אימת מלכות מת:
דקא מבטל וכו'. שנקבצין אליו בניסן ותשרי לשמוע דרשות של פסח ושל חגים וכשמבקשין שלוחי המלך לגבות המס גולגולת של כל חדש וחדש אינם נמצאים בבתיהם:
פריסתקא. שליח:
איכלע פריסתקא. ללון באותו פונדק שהיה רבה נחבא בו:
אשקיה תרין כסי ודליוה לתכא. ושדים הממונים על הזוגות מזיקין את השותה זוגות ובני הבית לא נתכוונו לכך:
אמרו לו בני הפונדק לרבה. מאי נעביד:
נגודי מנגדי לי. ואם ייסרוני ביסורים אגלה:
וטרכיה לבבא. סגר הדלת:
פרק אשיתא. נפלה החומה:
אגירדא דדיקלא. על גזע דקל קצוץ:
אם בהרת קדמה לשער לבן טמא. דשער לבן שפרח בו הוא סימן לטומאה כדכתיב (ויקרא יג) והנה נהפך שער לבן בבהרת:
טהור. לפי מה שכתוב בתורה:
גונדא. גודוד של פרשים שמחפשין אחריו:
בפומבדיתא. והוא ראש ישיבה בה:
מטללי. עושין צל בכנפיהן:
דלי זעפא. גבה רוח סערה:

אמר רב כהנא:
אישתעי לי רב חמא בר ברתיה דחסא:
 רבה בר נחמני אגב שמדא נח נפשיה.
 אכלו ביה קורצא בי מלקא,
 אמרו: איפא חד גברא ביהודאי דקא מבטל תריסר אלפי גברי מיישראל,
 ירחא בקייטא וירחא בסתוא מכרנא דמלקא.
 שדרו פריסתקא דמלקא בתריה ולא אשכחיה.
 ערק ואזל מפומבדיתא לאקרא,
 ומאקרא לאגמא,
 ומאגמא לשחין,
 ומשחין לצריפא,
 ומצריפא לעינא דמים,
 ומעינא דמים לפומבדיתא.
 בפומבדיתא אשכחיה.
איכלע פריסתקא דמלקא להווא אושפיזא דרבה.
 קריבו תכא קמיה ואשקוהו תרי כסי, ודליוה לתכא מקמיה, הדר פרצופיה לאחוריה.
 אמרו ליה: מאי נעביד ליה? גברא דמלקא הוא!
 אמר להו: קריבו תכא לקמיה, ואשקוהו חד כסא, ודליוהו לתכא מקמיה ולתסי.
 עבדו ליה הכי ואתסי.
אמר: מידע ידענא דגברא דקא בעינא הקא הוא.
 בחיש אבתריה ואשכחיה.
 אמר: אזלינא מהא, אי מקטל קטלו להווא גברא לא מגלינא,
 ואי נגידי מנגדין ליה מגלינא.
 אתיוהו לקמיה, עייליה לאדרונא וטרקיה לבבא באנפיה.
 בעא רחמי, פרק אשיתא ערק ואזיל לאגמא.
 הוה יתיב אגירדא דדקולא וקא גריס.
 קא מיפלגי במתיבתא דרקייעא: בהרת קודמת לשער לבן - טמא,
 שער לבן קודם לבהרת - טהור.
 ספק - הקדוש ברוך הוא אומר: טהור,
 וכולהו מתבתא דרקייעא אמרי: טמא.
 ואמרי: מאן נוכח?
 נוכח רבה בר נחמני.
דאמר רבה בר נחמני: אני יחיד בנגעים,
 אני יחיד באהלות,
 שדרו שליחא בתריה, לא הוה מציי מלאך המות למקרב ליה, מדלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה.
 אדהכי נשב זיקא ואויש ביני קני,
 סבר גונדא דפרשי הוא.
אמר: תינח נפשיה דהווא גברא, ולא ימסר בידא דמלכותא.
 כי הוה קא ניחא נפשיה, אמר: טהור, טהור.
 יצאת בת קול ואמרה: אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור,
 ויצאתה נשמתך ב"טהור".
נפל פתקא מרקייעא בפומבדיתא: "רבה בר נחמני נתבקש ביישיבה של מעלה".
 נפקו אבוי ורביא וכולהו רבנן לאיעסוקי ביה.
 לא הוו ידעי דוכתייה.
 אזלו לאגמא, חזו צפרי דמטללי וקיימי,
 אמרי: שמע מינה התם הוא.
 ספדוהו תלתא יומי ותלתא לילותא.
 נפל פתקא: כל הפורש - יהא בנידוי,
 ספדוהו שבועה יומי.
 נפל פתקא: לכו לביתכם לשלום.

ההוא יומא דנח נפשיה,
 דלייה זעפא ודרי להווא טיייעא כי רכיב גמלא מהאי גיסא דנהר פפא ושדדייה בהך גיסא.

אָמַר: מַאי הָאִי?

רש"י

את דרבה. אתה אוהבו של רבה:
רבי שמעון בן חלפתא כו'.
 משום דאיירי ברישא דאגדתא
 בבעלי בשר נקט לה:
ככרין דנרד. אגודות של נרד
 והוא עשוי כשיבולין:
למרי דיכני. לבעליו של רוח זה:

אָמַרִי לִיה:

נַח נַפְשִׁיה דְרַבְה בַּר נַחֲמָנִי.

אָמַר לְפָנָיו: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! כּוֹלֵי עֲלָמָא דִידָךְ הוּא, וְרַבְה בַּר נַחֲמָנִי דִידָךְ,
 אֵת רַבְה וְרַבְה דִידָךְ - אַמְאִי קָא מַחְרַבְתָּ לִיה לְעֲלָמָא?
 נַח זְעָפָא

רבי שמעון בן חלפתא בעל בֶּשֶׂר הוּא.

יֹאמַר חַד הוּא חֲמִימָא לִיה, הוּא סְלִיֵק וְיַתִּיב אֲשִׁינָא דְטוֹרָא.

אָמַר לָהּ לְבַרְתִּיהָ: בַּתִּי, הִנִּיפִי עָלַי בְּמַנִּיפָא, וְאֲנִי אֶתֵּן לֶיךָ כְּפָרִין דְנַרְדָּ.

אֲדַהֲכִי נִשְׁבָּא זִיקָא, אָמַר: כַּמָּה כְּפָרִין דְנַרְדָּ לְמָרִי דִיכִי.

16. פו, א-ב

רפ"י

אנפקא. כלי מחזיק רביעית:
מעשה לשתור. וכי דרך בני אדם להביא מעשה על דבריו לסותרו דקתני ברישא הכל כמנהג המדינה ותנא מעשה אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה כו':

ריבה להן. יותר על המנהג דכיון דלא צריך לאתנווי ואתני. מזוני יתירי קאמר:

הללו. הקמת והסולת:

לעמילן של טבחים. חלות עשויות לכסות פי הקדרות לשאוב זוהמת התבשיל:

הללו. הבקר והצאן המנוין בזה הפסוק:

לציקי. קדירה. אינו אלא למין מאכל ששמו ציקי קדירה אשרו"ד בלע"ז:

"הכל במנהג המדינה"

"הכל" לאתווי מאי?

לאתווי באתרא דנהיגי מכרך ריפתא ומשתה אנפקא.
 דאי אמר להו קדימו ואיתי לנו.
 אמרו לו: לא כל כמינה.

"מעשה ברבי יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא ושכור לנו פועליו"
הלך ופסק להם מזונות.

וכשבא אצל אביו, אמר לו:

בני, אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהו,
שהו בני אברהם יצחק ויעקב.
אלא עד שלא יתחילו במלאכה,
צא ואמור להם: על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד."

מעשה לשתור!?

חסורי מחסרא והכי קתני:

"ואם פסק להן מזונות ריבה להן.

ומעשה נמי ברבי יוחנן בן מתאי,

שאמר לבנו: אפילו אתה עושה להן, כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהו,
שהו בני אברהם יצחק ויעקב."

פ,ב

למימרא דסעודתא דאברהם אבינו עדיפא מדשלמה?

והקתיב: **"ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים מר סלת וששים מר קמח.**

עשרה בקר בראים ועשרה בקר דעי ומאה צאן,

לבד מאיל וצבי וזחמור וברברים אבוסים" (מלכים א' ה, ב-ג)

ואמר גוריון בן אסטיון משמיה דרב:

הללו, לעמילן של טבחים.

ורבי יצחק אמר:

הללו לציקי קדירה.

ואמר רבי יצחק:

אלף נשים היו לשלמה,

כל אחת ואחת עשתה לו בביתה כה.

מאי טעמא?

זו סבורה שמא אצלי סועד היום,

וזו סבורה שמא אצלי סועד היום.

ואילו גבי אברהם כתיב: **"ואל הבקר רץ אברהם ויקח בו בקר רח וטוב"**²¹³ (בראשית יח, ז).

ואמר רב יהודה אמר רב:

"בו בקר" - אחד,

"רח" - שנים,

"וטוב" - שלשה!

התם תלתא תורי לתלתא גברי,

הכא לכל ישראל ויהודה,

שנאמר: **"ויהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים"**²¹⁴ (מלכים א' ד, ט).

²¹³ ואל הבקר רץ אברהם ויקח בו בקר רח וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אתו
²¹⁴ ויהודה וישראל רבים כחול אשר על הים לרב אקלים ושתיים ושמיים

כ"י

ברבורים. תרנגולין:
שאובסין אותן בעל כרחן.
 תוחבין להם מאכל בפייהם
 בחזקה:
תור. שור:
בדלא אניס. שלא עשה מלאכה:
בדלא אניסא. בגידול אפרוחין:
זגתא. תרנגולת:
פטניתא. המפטמת בבית לשון
 אחר בטניתא בעלת כרס:
דמשתכחא בי עצורי. בין
 הגיתות ואוכלת החרצנים:
דלא מצי פסיא קניא. שאינה
 יכולה לפסוע קנה מרוב שמנה:

מאי "ברבורים אבוסים"?

אמר רב:
 שאובסים אותם בעל כרחם.

ושמואל אמר:
 שאובסים ועומדים מאליהם.

ורבי יוחנן אמר:
 מביאין תור ממרעיתו בדלא אניס, ותרנגולת מאשפתה בדלא אניסא.

אמר רבי יוחנן:
 מובחר שבבמהות - שור,
 מובחר שבעופות - תרנגולת.

אמר אמימר:
 זגתא אוקמתא בי בטניתא דמשתכחא ביני עצרי, דלא מציא פסיא קניא.

17. פו, ב - פז, א

רש"י

קמא קמא דמטאי ראשון
שמגיע לאכול שנגמר בישולו:
לשונות בחדל. מעדן מלכים
ושרים הוא:
מאת ה' כגון שלויים הגיז
בעצמו:

"ואל הבקר רץ אברהם"²¹⁵ (בראשית יח, ז).

אמר רב יהודה אמר רב:

"בן בקר" - אָחָד,

"רד" - שְׁנַיִם,

"וטוב" - שְׁלֹשָׁה.

ואימא חד, כדאמרי אינשי: רכיד וטב!

לכתוב 'רד טוב', מאי **"וטוב"**?
שָׁמַע מִיָּנָה.

אימא תרי!

מד **"טוב"** לדרשה,

"רד" נמי לדרשה.

מתיב רבה בר עילא,

ואיתימא: רב הושעיא,

ואיתימא: רב נתן ברבי הושעיא:

"ויתן אל הנער וימהר לעשות אתו!"

כל חד וחד יהביה לנער חד.

"ויקח המאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם" (בראשית יח, ז)!

דקמא קמא דמטאי, אייתי לקמיהו.

ולמה לי תלתא? תסגי בחד!

אמר רב חנן בר רבא:

כדי להאכילן שלש לשונות בחדל.

אמר רבי תנחום בר חנילאי:

לעולם אל ישנה אדם מן המנהג,

שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם,

מלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם.

ואכלו סלקא דעתך!?

אלא אימא: נראו כמי שאכלו ושתו.

אמר רב יהודה אמר רב:

כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו,

עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו,

וכל מה שעשה אברהם על ידי שליח - עשה הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח.

"ואל הבקר רץ אברהם" (בראשית יח, ז) - **"וירוח נסע מאת ה'"**²¹⁶ (במדבר יא, לא).

"ויקח המאה וחלב"²¹⁷ (בראשית יח, ח) - **"הנני ממטיר לכם לחם מן השמים"**²¹⁸ (שמות טז, ד).

"והוא עמד עליהם תחת העץ" (בראשית יח, ז) - **"הנני עמיד לפניך שם על הצור"**²¹⁹ (שמות יז, ט).

²¹⁵ ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רד וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אתו

²¹⁶ וירוח נסע מאת יהוה ויגז שלויים מן הים ויטש על המהנה כדרך יום כה וכדרך יום מה סביבות המהנה וקאמתים על פני הארץ

²¹⁷ ויקח המאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו

²¹⁸ ויאמר יהוה אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתך אם לא

רפ"י

יִקַּח נָא מַעֲט מִיָּם. על ידי שלח: **זְכוּ לְשַׁלֵּשׁ.** שלש מתנות שניתנו להם במדבר על ידי משה ואהרן: **זְכוּ לַעֲמוּד עֲנֵן.** עומד עליהם תמיד כדכתיב (במדבר יד) וענך עומד עליהם: **לְבָאָרָה שֶׁל מֵרִים.** היינו נמי והכית בצור ובעמוד ענן פלגי: **וְרִחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ.** שלא יכניס ע"ז בתוך ביתו שהערביים רגילין להשתחוות לאבק רגליהן והן נדמו לו כערביים: **כִּבְרָה יֵצֵא מִמֶּנּוּ יִשְׁמַעְאֵל.** ממך יצא הרגיל לעשות כן: **הוֹצִיא חֲמָה מִנְרֵתִיקָה.** להזריח חמה בכח שלא יהו עוברי דרכים מצוים: **[תַּמָּן אַמְרִי.** בארץ ישראל]: **כִּיּוֹן דְּחֻזָּא.** הקדוש ברוך הוא: **דְּקָא אֶסְר.** אברהם את מילתו ושרי אמר לאו אורח ארעא למיקם הכא: **הִיִּינוּ דְּמַעֲיָקְרָא** כתיב נצבים עליו ולבסוף כתיב וירץ לקראתם: **דְּיָקָא נְמִי.** דחד הוא דאזיל להפך סדום:

"וְאִבְרָהָם הִלֵּךְ עִמּוֹם לְשִׁלְחָם"²²⁰ (בראשית יח, טז) - **"וְהָיָה הַלֵּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם"**²²¹ (שמות יג, כא). **"יִקַּח נָא מַעֲט מִיָּם"**²²² (בראשית יח, ד) - **"וְהִכִּיתָ בְּצוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשִׁתָּה הָעָם"**²²³ (שמות יז, ו). **וּפְלִיגָא אֲדַרְבֵּי חָמָא בְּרַבֵּי חֲנִינָא.** **דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבֵּי חֲנִינָא,** וְכֵן תִּנָּא דְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: **בְּשִׁכְרָה שְׁלֵשָׁה זְכוּ לְשַׁלְשָׁה.** **בְּשִׁכְרָה חֲמָאָה וְחָלֵב - זְכוּ לְמֶן,** **בְּשִׁכְרָה עֲמוֹד עֲלֵיהֶם** - זְכוּ לַעֲמוּד הָעֲנָן, **בְּשִׁכְרָה נָא מַעֲט מִיָּם** - זְכוּ לְבָאָרָה שֶׁל מֵרִים. **"יִקַּח נָא מַעֲט מִיָּם וְרִחְצוּ רַגְלֵיכֶם"** אָמַר רַבִּי יִנְאִי בְּרַבֵּי יִשְׁמַעְאֵל, אָמְרוּ לוֹ: וְכִי בְּעָרְבִים חֲשַׁדְתֵּנוּ, שְׁהֵם מְשַׁתְּחִוּיִם לְאֲבָק רַגְלֵיהֶם? כְּבָר יֵצֵא מִמֶּנּוּ יִשְׁמַעְאֵל.

"וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָיו מִמְרֹא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּהֵם הַיּוֹם" (בראשית יח, א), **מָאִי "כְּהֵם הַיּוֹם"?**

אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבֵּי חֲנִינָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁל מִילָה שֶׁל אֲבְרָהָם הָיָה, וְכָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשֹׁאֵל בְּאֲבְרָהָם, הוֹצִיא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חָמָה מִנְרֵתִיקָה, כְּדִי שְׁלֵא יִטְרִיחַ אוֹתוֹ צְדִיק בְּאוֹרְחִים. **שְׁדַרְיָה אֱלֵעָזָר לְמִיפְקָא לְבָרָא.** **נִפְקָא וְלֹא אֶשְׁכַּח,** **אָמַר: לֹא מְהִימָנָא לָךְ.** **הִיִּינוּ דְּאָמְרֵי תַּמָּן:** לִית הִימְנוּתָא בְּעַבְדֵּי.

נִפְקָא אִיהוּ חֲזִינְיָה לְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא דְּקָאִי אֲבָבָא.

הִיִּינוּ דְּכִתְיָב: "אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ"²²⁴ (בראשית יח, ג),

כִּיּוֹן דְּחֻזָּא דְּקָא אֶסְר וְשָׂרִי, אָמַר: לֹא אֹרְחָא אֲרַעָא לְמִיקָם הָכָא.

הִיִּינוּ דְּכִתְיָב: "וַיִּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו,

וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ לְקִרְיָתָם"²²⁵ (בראשית יח, ב).

מַעֲיָקְרָא אֲתוּ קָמוּ עֲלֵיהֶם, כִּי חֲזִיּוּהוּ דְּהוּהָ לִיהַ צַעֲרָא, אָמְרוּ: לֹא אֹרְחָא אֲרַעָא לְמִיקָם הָכָא. **מָאֵן נִינְהוּ "שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים"?**

מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל וְרַפָּאֵל.

מִיכָאֵל - שָׂבָא לְבָשָׂר אֶת שָׂרָה,

רַפָּאֵל - שָׂבָא לְרַפָּא אֶת אֲבְרָהָם,

גַּבְרִיאֵל - אָזַל לְמַהֲפֻכְיָה סְדוּם.

וְהָא כְּתִיב: "וַיִּבְאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֻמָּה בְּעָרֵב"²²⁶ (בראשית יט, א)!

דְּאָזַל מִיכָאֵל בְּהַדְיָה לְשִׁבְיָה לֹוט.

דְּיָקָא נְמִי,

דְּכִתְיָב: "וַיַּהֲפֹךְ אֶת הָעָרִים הָאֵל"²²⁷ (בראשית יט, כה),

וְלֹא כְּתִיב: 'וַיַּהֲפֹכוּ' שְׁמַע מִינְהָ.

מָאִי שְׁנָא לְגַבֵּי אֲבְרָהָם, דְּכִתְיָב: "מִן תַּעֲשֶׂה פֶּאֶשֶׁר דְּבִרְתָּ"²²⁸ (בראשית יח, ה),

וּמָאִי שְׁנָא לְגַבֵּי לֹוט, דְּכִתְיָב: "וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד"²²⁹ (בראשית יט, ג)?

פז,א

אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר:

מִכָּאֵן שְׁמִסְרְבִין לְקַטְוֹ, וְאִין מְסַרְבִין לְגְדוּל.

²¹⁹ הנני עומד לפניך שם על הצור בהרב והמית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש פן משה לעיני זקני ישראל
²²⁰ ויקמו משם האנשים וישקפו על פני סדם ואברהם הלך עמום לשלחם
²²¹ וה' הלך לפניהם יומם בעמוד ענן לנהתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה
²²² יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ
²²³ הנני עומד לפניך שם על הצור בהרב והמית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש פן משה לעיני זקני ישראל
²²⁴ ויאמר ה' אם נא מצאתי הן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך
²²⁵ וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה
²²⁶ ויבאו שני המלאכים סדמה בערב ולוט ישב בשער סדם וירא לוט ויקם לקראתם וישתחו אפים ארצה
²²⁷ ויהפך את הערים האל ואת כל הכמר ואת כל ישבי הערים וצמח האדמה
²²⁸ ואקחה פת להם וסעידו לבקם אחר תעברו מי על פן עברתם על עבדכם ויאמרו מן תעשה כאשר דברת
²²⁹ ויפצר בם מאד ויסרו אליו ויבאו אל ביתו ויעש להם משתה ומצות אפה ויאכלו

כ"י

קנטרי. משקל גדול שקורין צנטיני"ר מאה מנה:
עובר לסוחר. מלמד שבכל מקום היה מתקבל בשקל ואיכא דוכתא דקרו לקנטרי תיקלא:
סולת. עדיף מקמח:
מכאן שהאשה עיניה צרה באורחין. היא אמרה קמח והוא סולת:
פירסה נדה. חזר להיות לה אורח כנשים:
כדי לחבבה על בעלה. להודיעו שהיא צנועה משאר חברותיה שאינה נראית וצריך לישאל אחריה:
על איו שבאליו (נקוד). איו שלו נקוד והלמ"ד אינה נקודה:
לימדה תורה וכו'. והיינו נקודת איו דלא היו צריכין לישאל דיודעין היו שהיא באהל דכל נקודה עוקרת התובה שאינה אלא לדרשה ודרוש מינה דרך ארץ:
באכסניא. אשת אושפיזא:
על ידי בעלה. לא שישאל לה לשלום אלא לבעלה ישאל מה שלום הגברת:
קמטין. פרוצני"ש:

כתיב: **"ואקחה פת לחם"** (בראשית יח, ה)
 וכתיב: **"ואל הבקר רץ אברהם"**²³⁰ (בראשית יח, ז),
 אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר:
 מִכַּאֵן שֶׁצְדִיקִים אוֹמְרִים מְעַט, וְעוֹשִׂים הַרְבֵּה.
 רְשָׁעִים אוֹמְרִים הַרְבֵּה וְאֶפְּלוּ מְעַט אֲנִים עוֹשִׂים.

מנלן?

מַעֲפָרוֹן.

מַעֲיָקְרָא כְּתִיב: **"אֲרִיץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף"**²³¹ (בראשית כג, טו),
 וּלְכִסּוֹף כְּתִיב: **"וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עִפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעִפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף, אֲשֶׁר דָּבַר בְּאָזְנוֹ בְּנֵי חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֵבֶר לְסֹחֵר"** (בראשית כג, טז),
 לֹא שֶׁקֶל מִיַּיְנָה אֶלָּא קִנְטְרֵי דְאִיכָא דּוּכְתָא דְקַרִי לִיהּ לְתִיקְלָא "קִנְטְרֵיא".

כתיב: **"קמח"** וכתיב: **"סלת"**²³² (בראשית יח, ו)!

אָמַר רַבִּי יִצְחָק:

מִכַּאֵן שֶׁהָאִשָּׁה צָרָה עֵינֶיהָ בְּאוֹרְחִים יוֹתֵר מִן הָאִישׁ.

כתיב: **"לושי ועשי עגות"** (בראשית יח, ו),

וכתיב: **"ויקח חמאה וחלב ובו הבקר"**²³³ (בראשית יח, ח),
 וְאִילוּ לָחֶם לֹא אֵייתִי לְקַמְיָהוּ!

אָמַר אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה תִּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר מְשֻׁמֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר:
 אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹכֵל חוּלִין בְּטַהֲרָה הִיָּה,
 וְשָׂרָה אֲמַנּוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם פִּירְסָה נְדָה.

"ויאמרו אליו איזה שרה אשתך ויאמר הנה באהל" (בראשית יח, ט) -
 לְהוֹדִיעַ שֶׁשָּׂרָה אֲמַנּוּ צְנוּעָה הִיָּתָה.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וְאִיתִימָא רַבִּי יִצְחָק:
 יוֹדְעִים הָיוּ מִלְּאֲכֵי הַשָּׂרָת שֶׁשָּׂרָה אֲמַנּוּ בְּאֶהֱל הִיָּתָה,
 אֶלָּא מֵאֵי **"באהל"**?
 כְּדִי לְחַבְבָּהּ עַל בְּעָלָהּ.

רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר:

כְּדִי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה.

תְּנִי מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי:

"למה נקוד על איו שב'אליו'?"

לימדה תורה דרך ארץ; שישאל אדם באכסניא שלו."

וְהָאֵמַר שְׁמוּאֵל:

אִין שׁוֹאֲלִין בְּשָׁלוֹם אִשָּׁה כָּלָל!

עַל יְדֵי בְּעָלָהּ שְׂאֵנִי.

"אחרי בלתי היתה לי עדנה"²³⁴ (בראשית יח, יב).

אָמַר רַב חֲסֵדָא:

²³⁰ ואל הבקר רץ אברהם ויקח בו בקר רד וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אתו
²³¹ אדני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא ואת מתך קבר
²³² וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לושי ועשי עגות
²³³ ויקח חמאה וחלב ובו הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו
²³⁴ ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן

אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטין נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטין, וחזר היפי למקומו.
 כתוב: **"ואדני זקן"** (בראשית יח, יב),
 וכתוב: **"ואני זקנתי"**²³⁵ (בראשית יח, יג) דלא מוטיב הקדוש ברוך הוא כדקאמרה איהי.

תנא דבי רבי ישמעאל:

"גדול שלום, שאפילו הקדוש ברוך הוא שינה בו,

שנאמר: "ותצחק שרה בקרבה ... ואדני זקן" (בראשית יח, יב),
 וכתוב: **"ויאמר ה' אל אברהם ... ואני זקנתי"** (בראשית יח, יג).

"ותאמר מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה"²³⁶ (בראשית כא, ז),

כמה בנים הניקה שרה!

אמר רבי לוי:

אותו היום שגמל אברהם את יצחק בנו עשה סעודה גדולה.

היו כל אומות העולם מרננים ואומרים:

ראיתם זקן וזקנה שהביאו אסופי מן השוק ואומרים: בנינו הוא,

ולא עוד אלא שעושין משתה גדול להעמיד דבריהם!

מה עשה אברהם אבינו הלך וזימן כל גדולי הדור,

ושרה אמנו זימנה את נשותיהם.

וכל אחת ואחת הביאה בנה עמה ומניקתה לא הביאה,

ונעשה גם בשרה אמנו ונפתחו דדיה כשני מעיינות, והניקה את כולן.

ועדיין היו מרננים ואומרים: "אם שרה הבת תשעים שנה תלד"?

"אברהם בן מאה שנה יוליד"!

מיד נהפך קלסתר פנים של יצחק ונרמה לאברהם,

פתחו כולם ואמרו: **"אברהם הוליד את יצחק"**²³⁷ (בראשית כה, ט).

עד אברהם לא היה זקנה.

מאן דהוה בעי למשתעי בהדי אברהם משתעי בהדי יצחק,

בהדי יצחק משתעי בהדי אברהם,

אתא אברהם בעא רחמי והוה זקנה,

שנאמר: **"ואברהם זקן בא בימים"**²³⁸ (בראשית כד, א).

עד יעקב לא הוה חולשא.

אתא יעקב בעא רחמי והוה חולשא,

שנאמר: **"ויאמר ליוסף הנה אביך חלה"**²³⁹ (בראשית מח, א).

עד דאתא אלישע לא הוה דחליש ואתפח.

אתא אלישע בעא רחמי ואתפח,

שנאמר: **"ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו"**²⁴⁰ (מלכים ב' ג, יד) מכלל דחלה חלי אחריתי.

תנו רבנן:

"שלשה חלאין חלה אלישע,

אחד - על שדחפו לגיחזי בשתי ידיו

ואחד - על שגירה דובין בתינוקות,

ואחד שמת בו, שנאמר: "ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו" (מלכים ב' ג, יד).

²³⁵ ויאמר והוה אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי

²³⁶ ותאמר מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה מי ילדתי בן לזקני

²³⁷ ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק

²³⁸ ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל

²³⁹ והיה אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויצא את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים

²⁴⁰ ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו ויבד אליו יואש מלך ישראל ויבך על פניו ויאמר אבי אבי רכב ישראל וקרישיו

רס"י

היא אמרה ואדוני זקן. אמר לו
 הקבי"ה שהיא אמרה ואני
 זקנתי:

אסופי. ילד מן השוק ולא נודע
 של מי והמוצאו אוספו אל
 הבית:

בעא רחמי. כדי שיכירו בינו ובין
 בנו:

בעא רחמי והוה חולשא. שיחלה
 אדם לפני מותו ויצוה לביתו:

ואתפח. ונתרפא:

חליו אשר ימות בו. מכלל דחלה
 עוד שלא מת בו:

18. פז, א

רש"י

כי מורדיא דלברות. שם הנהר מורדיא עץ שרב החובל מנהיג בו הספינה לרחקה מן האבנים ומן המכשולים ובלע"ז גוביריני"ל:
ואמר לו בעל הבית. הרי שכרך עלי כאחד מפועלי העיר:
משמנין ביניהן. לא בפחות ולא ביותר אלא כמנהג המדינה בינונית:

["מעשה דברי יוחנן בן מתת'א שאמר לבנו: צא שכור לנו פועליו.

הלך ופסק להם מזונות.

וכשבא אצל אביו, אמר לו:

בני, אפילו אם אתה עושה להם נסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן.

שהן בני אברהם יצחק ויעקב],

אלא עד שלא יתחילו במלאכה,

צא ואמור להם: על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית

[**רבן שמעון בן גמליאל אומר:**

לא היה צריך לומר,

הכל כמנהג המדינה"].

אמר ליה רב אחא פריה דרב יוסף לרב חסדא:

"פת קטנית" תנו, או "פת וקטנית" תנו?

אמר ליה:

האלהים! צריכה וי"ו כי מורדיא דלברות.

"רבן שמעון בן גמליאל אומר:

אינו צריך, הכל כמנהג המדינה".

"הכל" - לאתווי מאי?

לאתווי הא דתנו:

"השוכר את הפועל ואמר לו: באחד וכשנים מבני העיר" - נותן לו בפחות שבשכירות,

דברי רבי יהושע.

וחכמים אומרים:

משמנין ביניהם".

19. כז, א-ב

רס"י

מְשֻׁנָּה

וְאֵלוֹ אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה:
הַעוֹשֶׂה בְּמַחוּבְּרֵי לְקַרְקַע, בְּשַׁעַת גְּמַר מְלֹאכָה,
בְּתוֹלוֹשׁ מִן הַקְּרַקַּע עַד שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ,
וּבְדַבֵּר שְׁגִידוּלוֹ מִן הָאָרֶץ.

וְאֵלוֹ שְׂאִין אוֹכְלִים:

הַעוֹשֶׂה בְּמַחוּבְּרֵי לְקַרְקַע ^ בְּשַׁעַת שְׂאִין גְּמַר מְלֹאכָה,
בְּתוֹלוֹשׁ מִן הַקְּרַקַּע מֵאַחַר שְׁנֵיגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ,
וּבְדַבֵּר שְׂאִין גִּידוּלוֹ מִן הָאָרֶץ.

כז,ב

גְּמָרָא

מְנָא הֵי מִיְלִי?

דְּכִתְיָב: **"מִי תְבֵא בְּכֶרֶם רַעַף וְאֶכְלֵת"**²⁴¹ (דברים כג, כה).

אֲשַׁפְּחֵן כֶּרֶם,

כָּל מִיְלִי מְנָא לָן?

גְּמַרְיֵינוּ מְכָרָם:

מָה כֶּרֶם מִיּוּחַד דְּבָר שְׁגִידוּלֵי קְרַקַּע, וּבְשַׁעַת גְּמַר מְלֹאכָה פּוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ,
אִף כָּל דְּבָר שְׁגִידוּלֵי קְרַקַּע בְּשַׁעַת גְּמַר מְלֹאכָה - פּוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ.

מָה לְכָרֶם שְׁכָן חֵיִיב בְּעוֹלָלוֹת!

גְּמַרְיֵינוּ מְקַמָּה.

קָמָה גּוֹפֶה מְנָא לָן?

דְּכִתְיָב: **"מִי תְבֵא בְּקִמַּת רַעַף וְקִטְפַת מְלִילַת בִּידָךְ"**²⁴² (דברים כג, כו).

מָה לְקָמָה שְׁכָן חֵיִיבַת בְּחֻלָּה!

וּמִמָּאֵי דְהָאֵי **"קָמָה"** קָמָה דְּמִתְחַיֵּיבַת בְּחֻלָּה הִיא?

דְּלָמָא כָּל קָמָה קְאָמַר רַחֲמֵנָא!

אֲתֵיָא **'קָמָה' 'קָמָה':**

כְּתִיב הָכֵא: **"מִי תְבֵא בְּקִמַּת רַעַף"** (דברים כג, כו),

וּכְתִיב הֵתָם: **"מִהַחֵל חֲרָמֵשׁ בְּקָמָה"**²⁴³ (דברים טז, ט).

מָה הֵתָם קָמָה דְּמִיחַיֵּיבָא בְּחֻלָּה, אִף הָכֵא נִמְי קָמָה דְּמִיחַיֵּיבָא בְּחֻלָּה.

אֵיכָא לְמִיפְרָךְ:

מָה לְקָמָה שְׁכָן חֵיִיבַת בְּחֻלָּה!

כֶּרֶם יוֹכִיחַ!

מָה לְכָרֶם שְׁכָן חֵיִיבַת בְּעוֹלָלוֹת!

קָמָה תּוֹכִיחַ.

חֲזֹר הַדִּין,

לֹא רָאִי זֶה כְּרָאִי זֶה,

מתני'
ואלו פועלין:
אוכלין. ממה שעוסקין בו:
גמר מלאכה. כשתולשין אותו:
עד שלא נגמרה מלאכתו.
למעשר ואם בר חלה הוא עד
שלא נגמרה מלאכתו לחלה
וטעמא דכולה מתני' מפרש בגמ'
מקראי:
בשעה שאינה גמר מלאכה. כגון
המנכש בבצלים:
מאחר שנגמרה מלאכתו. כגון
נתפרסו עגוליו דמתניתין:
ובדבר שאין גידולו מן הארץ.
כגון החולב בהמותיו והמגבן:

גמ'

מנא הני מיילי. דפועל אוכל
במחובר:

כי תבא ואכלת ענבים. לקמן
דריש ליה בפועל וסיפיה דקרא
ואל כליד לא תתן משמע אלא
לכליו של בעל הבית תתן אלמא
בשעת גמר מלאכת חיבורן קאי:
כי תבא בקמת רעך. וגוי וחרמש
לא תניף אלמא בשעת חרמש
קאי:

אתיא קמה קמה. והמקשה
אומר גזירה שוה זו כדי
להקשות ולומר אימא דלא
אישתעי קרא אלא בחייבת
בחלה כגון קמת מין דגן אבל
בקמת קטנית לא:

מהחל חרמש בקמה. הוא עומר
הקרב בפסח שהוא בא מן
השעורין שחייבין בחלה:

רס"י

צד מזבח. יין לנסכים וסולת
למנחות:

ואתני נמי זית. בהאי דינא דאית
בה צד מזבח והוא שמן למנחות
אבל שאר מיני אילנות וזרעים
לא:

²⁴¹ מי תבא בכרם רעף ואכלת ענבים מנפשהו שבעה ואל פלוג לא תתן
²⁴² מי תבא בקמת רעף וקטפת מלילת בידך וחרמש לא תניף על קמת רעף
²⁴³ שבעה שבעת תספור לה מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבעות

הצד השונה שבהן שכן דבר שגידולי קרקע, ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו, אף כל דבר שגידולי קרקע בשעת גמר מלאכה - פועל אוכל בו.

מה להצד השונה שבהן, שכן יש בהן צד מזבח!

ואתא נמי זית, דאית ביה צד מזבח!

וזית ב"מה הצד" אתי?

הוא גופיה "כרם" איקרי,

דכתיב: **"ויבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית"**²⁴⁴ (שופטים טו, ה)!

אמר רב פפא:

"כרם זית" - אקרי,

'כרם' סתמא - לא אקרי.

מכל מקום קשיא!

אלא אמר שמואל:

אמר קרא: **"וחרמש"** (דברים כג, כו) - לרבות כל בעלי חרמש.

והאי **"חרמש"** מיבעי ליה: בשעת חרמש אכול,

שלא בשעת חרמש - לא תיכול!

ההוא מ'**"ואל כליך לא תתן"** (דברים כג, כו) נפקא.

תינח בר חרמש,

דלאו בר חרמש - מנא לן?

אלא אמר רבי יצחק:

אמר קרא: **"קמה"** - לרבות כל בעלי קמה.

והא אמרת: **"קמה"** קמה דמיחייבא בחלה!

הני מילי מקמי דניתי **"חרמש"**,

השתא דאתי **"חרמש"** איתרבי ליה כל דבר, ואף על גב דלא מיחייב בחלה,

"קמה" למה לי?

לרבות כל בעלי קמה.

והשתא דנפקא לן מ'**"חרמש"** ומ'**"קמה"**,

"מי תבא בכרם רעה" (דברים כג, כה) למה לי?

אמר רבא:

להלכותיו.

כדתניא:

"מי תבא" -

נאמר באן 'ביאה',

ונאמר להלן: **"לא תבוא עליו השמש"**²⁴⁵ (דברים כד, טו),

מה להלן בפועל הכתוב מדבר,

אף באן בפועל הכתוב מדבר.

"בכרם רעה" - ולא בכרם גוי.

הניחא למאן דאמר: גזל גוי אסור - היינו דאיצטריך קרא למישרי פועל,

²⁴⁴ ויבער אש בלפידים וישלח בקמות פלשתים ויבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית

²⁴⁵ ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש מי עני הוא ואליו הוא נשאו את נפשו ולא יקרא עליך אל ה' והיה כה חטא

אֵלָא לְמַאן דְּאָמַר: גִּזְלָא גוּי מוֹתֵר - הַשְׁתָּא גְזִילָה מוֹתֵר, פּוֹעֵל מִיבְעִיא?!

מוֹקִים לָהּ: "בְּכֶרֶם רֵעֵךְ" - וְלֹא שָׁל הַקְּדוּשׁ.

"וְאָכַלְתָּ" - וְלֹא מוֹצֵץ.

"עֲנָבִים" - וְלֹא עֲנָבִים וְדָבָר אַחֵר.

"כִּנְפֹשָׁךְ" - כִּנְפֹשׁ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת כֶּךָ נִפְשׁוֹ שֶׁל פּוֹעֵל.

מִה נִפְשָׁךְ אוֹכֵל וּפְטוֹר,

אִף נִפְשׁוֹ שֶׁל פּוֹעֵל אוֹכֵל וּפְטוֹר.

"שִׁבְעָךְ" - וְלֹא אֲכִילָה גְּסָה.

"וְאֵל כְּלִיף לֹא תִתֵּן" - בְּשַׁעָה שֶׁאֵתָה נוֹתֵן לְכִלְיוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אֵתָה אוֹכֵל,

וּבְשַׁעָה שֶׁאֵי אֵתָה נוֹתֵן לְכִלְיוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - אֵי אֵתָה אוֹכֵל".

ר"י

כֶּרֶם רֵעֵךְ. וְאֵל כְּלִיף לֹא תִתֵּן

אֲבָל כֶּרֶם כּוֹתֵי תֵתֵן:

הַנִּיחָא וְכוּ'. פְּלוּגְתָא בַּהֲגוּזָל

וּמְאֵכִיל (בִּי"ק דף קיג.).

וְלֹא שֶׁל הַקְּדוּשׁ. אֲסוּר לֹאכּוֹל:

וְלֹא מוֹצֵץ. הֵינֵן וְזוֹרֵק

הַחֲרָצִים:

וְלֹא עֲנָבִים וְדָבָר אַחֵר. לְטַבּוֹל

עֲנָבִים בְּמַלְחָ לְמַתְקָן שִׂיאֵכֵל

הַרְבֵּה:

כִּנְפֹשָׁךְ. כֵּאִילוּ הֵן שֶׁלְךָ:

מִה נִפְשָׁךְ אוֹכֵל וּפְטוֹר מִן

הַמַּעֲשֵׂר. דֵּהָא לֹא נִגְמְרָה

מִלְאֲכָתוֹ לְמַעֲשֵׂר דְתִנֵּן (מַעֲשֵׂרוֹת

פ"א מ"ז) יֵין מְשִׁירָד לְבוּר:

אִף פּוֹעֵל אוֹכֵל וּפְטוֹר. וְלֹא

אֲמַרִינֵן הוּאֵיל דְּבִאֲגָרִיָּה אֲכִיל

עַל כִּרְחוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת הוּאֵ לִיה

כַּמְקַח וּמְקַח קוֹבַעַת לְמַעֲשֵׂר אִף

דְּבַר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלְאֲכָתוֹ כִּיוֵן

דְּזַבְנִיָּה אַחֲשָׁבִיָּה:

20. כז, ב - כח, ב

רש"י

אין הטבל מתחייב. אפילו מירחו בכרי בשדה: פני הבית. שיכנס דרך הפתח שהוא פני הבית ולא דרך גגות וקרפיפות: ואכלו בשעריך. ונתת ללוי וגוי משעה שנכנס לשעריך: דמעיל ליה דרך שער. דאפילו הבית לא קבע ליה אלא כי מעיל ליה דרך שער ביאתו: אבל לוקח חייב. דמקח מחשיב ליה כגמר מלאכה: מאי לאו בשדה. ומקח לא עדיף מגמר מלאכה: נוטה לחצר. דמכי תלשה חזיא פני חצר: א"ה בעל הבית נמי. תלישה היא גמר מלאכתה והרי רואה פני הבית: עיניו בתאנתו. אין הנוף חשוב בעיניו הלכך הכל הולך אחר העיקר ועיקרה בחוץ הלכך עד שיגמר כל לקיטתו ויכנס לבית לאו גמר מלאכה הוא: במקחו. והן פירות התלושין ומשנתלשו באו לבית: ולוקח מדאורייתא מי מחייב. דאיצטריך ליה לקרא לאפוקי פועל מתורת לוקח: של בית הינו. שם מקום: שהעמידו דבריה. כלו' מה שאסוי מדברי חכמי מצאו לו היתר מן התורה: עשר תעשר ואכלת. תרי קראי דסמיכי להדדי: אלא כנפשו למאי אתא. הואיל וגבי לוקח נמי פטור פועל ל"ל קרא:

אמר רבי ינאי:

אין הטבל מתחייב במעשר אעד שיראה פני הבית, שנאמר: "בערתי הקדש מן הבית"²⁴⁶ (דברים כו, יג).

ורבי יוחנן אמר:

אפילו חצר קובעת, שנאמר: "ואכלו בשעריך ושבועי"²⁴⁷ (דברים כו, יב).

ורבי יוחנן נמי,

הא כתיב: "מן הבית"!

אמר לך:

חצר דומיא דבית, מה בית - המושטמר אף חצר - המושטמרת.

ורבי ינאי נמי,

הכתיב: "בשעריך"!

ההוא מיבעי ליה דמעיל ליה דרך שער, לאפוקי - דרך גגות וקרפיפות דלא.

מתיב רב חנינא חוזה:

"כנפשו"²⁴⁸ (דברים כג, כה) - כך נפשו של פועל,

מה נפשו אוכל ופטור,

אף נפשו של פועל אוכל ופטור."

הא לוקח - חייב,

מאי לאו בשדה!

אמר רב פפא:

הכא - בתאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר עסקינן, ולמאן דאמר: לבית - לבית.

אי הכי, בעל הבית נמי נחייב!

בעל הבית - עיניו בתאנתו,

לוקח - עיניו במקחו.

ולוקח מדאורייתא מי מחייב!?

והתניא:

"מפני מה חרבו חנויות של בית הינו שלש שנים קודם ירושלים?

מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה.

שהיו אומרי:

"עשו תעשר... ואכלת"²⁴⁹ (דברים יד, כב-כג) - ולא מוכר.

"תבואת זרעך" - ולא לוקח."

אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

אלא "כנפשו" למאי אתא?

²⁴⁶ ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתי ללוי ולגר ליתום ולא למנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותך ולא שיקחתי מי תכלה לעשו את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולא למנה ואכלו בשעריך ושבועי
²⁴⁷ מי תבא ביום זרעך ואכלת ענבים כנפשו שבעה ואל קלוק לא תמן
²⁴⁸ כב עשו תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה. כג ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשמן שמו שם מעשר דגנה תירשך ויצהרה ויבכרת בקרך וצאנה למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים

רס"י

אם חסמת. קצצת דמים שלא לאכול או בחזקה:
פטור. מלאו דלא תחסום ולא תילף מינה לחיובא מקל וחומר כדלקמן:
איזהו גורנן של פירות למעשרות. שיהא קרוי גורן וגמר מלאכה לאסור בהן אכילת עראי:
משיפקסו. (מפרש במסכת ביצה) משינטל פיקס שלהן והוא פרח הגדל בראשו ודבוק בו ולאחר זמן הוא נופל בתלוש:
עד שיפקסו מיבעי ליה. הואיל ולאשמועינן אתא דאף בית אינו קובע עד שיפקסו. הכי איבעי ליה למיתני והשתא דתניא משיפקסו לאשמועינן אתא דמשיפקסו נתחייבו בכל מקום שהן: ה"ג גורנו למעשר להתחייב עליו משום טבל משתיגמר מלאכתו ואיזו גמר מלאכתו מלאכת הכנסתן:
מאי לא בשדה. ומאי הכנסתו צבירתו ואסיפתו לכרי לשום כינוס:
לא הכנסתו לבית. ולשון כניסה הוא:

לְכַדְתִּינְיָא:

"כִּנְפֵשֶׁךְ" - מַה נִּפְשָׁךְ.

אם חסמת - פטור,

אף פועל אם חסמת - פטור."

מְתִיב מִר זוּטְרָא:

"איזהו גורנן למעשרות?

בְּקִישׁוּאִים וּבְדִלּוּעִים מְשִׁיפְקָסוּ" (מעשרות א, ה).

וְאָמַר רַבִּי אֲסִי: מְשִׁינְטַל פִּיקָס שְׁלֵהוּן.

מַאי לָאוּ מְשִׁיפְקָסוּ אֶפִּילוּ בְּשָׂדֵה.

לֹא, "מְשִׁיפְקָסוּ" בְּבֵית.

אִי הָכִי, "מְשִׁיפְקָסוּ" 'עַד שְׁיִפְקָסוּ' מִיִּבְעֵי לִיהִ!

אִי תָנָא 'עַד שְׁיִפְקָסוּ' הָוָה אֲמִינָא: עַד דְּגָמַר לְפִיקוּסֵיהוּ,

קָא מְשִׁמַּע לֵן: מְשִׁיפְקָסוּ, מִכִּי אֶתְחַוִּי פִיקוּסֵיהוּ.

מְתִיב מִר זוּטְרָא בְּרִיָּה דְרַב נַחֲמָן:

"גורנו למעשר לחייב עליו משום טבל משתגמר מלאכתו.

ואיזהו גמר מלאכתו?

מלאכת הכנסתו."

מַאי לָאוּ הַכְּנָסְתָן אֶפִּילוּ בְּשָׂדֵה!

לֹא, הַכְּנָסְתָן לְבֵית זֶה הוּא גָמַר מְלַאכְתָּן.

וְאִיבְעִית אִימָא:

כִּי קָאָמַר רַבִּי יְנָאִי בְּזִיתִים וְעֵנְבִים,

דְּלָאוּ בְּנֵי גוֹרָן נִינְהוּ,

אֲבָל חֲטִין וְשַׁעוּרִין "גוֹרָן"²⁵⁰ (במדבר יח, כז) בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיה.

21. כח, ב - כט, א

כ"י

כי קאמר ר' ינאי. דבית קובע:
בענבים וזיתים. העומדין
לאכילה ואף הן בכלל תבואה
ומעשר שלהן מן התורה וכיון
דלאו בני גורן נינהו כניסתן
לבית קובעתן שאין להם
קביעות אחר:

אבל חטין וכו'. והדאמר בעלמא
(פסחים דף ט.) גבי חבר שמת
והניח מגורה מליאה פירות
מעיקרא אימור דלא טבול כרבי
אושעיא דאמר אדם מערים על
תבואתו וכו'. לית ליה האי
תירוצא אלא אפי' בחטין
ושעורין נמי אמרה רבי ינאי:
שור בתלוש. לא תחסום שור
בדישו:

שאינו אוכל במחובר. כלומר
דלא אשכחן ליה בהדיא:
שאתה מצווה להחיותו. וחי
אחיד עמך:

קמה קמה. כי תבא בקמת רעד
על קמת רעד:

לכתף. לשאת הענבים וחביריו
בוצרין דהוה מלאכתו בתלוש:

אדם שאינו אוכל בתלוש.
כלומר דלא אשכחן קרא
בהדיא:

["ואלו אוכלין מן התורה:]

העושה במחובר לקרקע, בשעת גמר מלאכה,
בתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו,
ובדבר שאיננו מן הארץ"].

אשכחן: אדם במחובר²⁵¹

ושור בתלוש²⁵²

אדם בתלוש מנלן?

קל וחומר משור:

ומה שור שאינו אוכל במחובר אוכל בתלוש,
אדם שאוכל במחובר אינו דין שאוכל בתלוש!?

מה לשור שכן אתה מצווה על חסימתו,

תאמר באדם שאי אתה מצווה על חסימתו!

ויהא אדם מצווה על חסימתו מקל וחומר משור,

ומה שור שאי אתה מצווה להחיותו, אתה מצווה על חסימתו,

אדם שאתה מצווה להחיותו אינו דין שאתה מצווה על חסימתו!?

אמר קרא "מנפשו" (דברים כג, כה) כנפשו של פועל,

מה נפשו אם חסמתו - פטור,

אף פועל אם חסמתו - פטור.

ואלא, אדם בתלוש מנלן?

אמר קרא:

"קמה ... קמה" שתי פעמים²⁵⁴ (דברים כג, כו),

אם אינו ענין לאדם במחובר,

תנהו ענין לאדם בתלוש.

רבי אמי אמר:

אדם בתלוש לא צריך קרא,

קתיב: "מי תבא בקרם רעד" (דברים כג, כה) -

מי לא עסקינו ששכרו לכתף, ואמר רחמנא ליכול.

שור במחובר מנלן?

קל וחומר מאדם:

ומה אדם שאינו אוכל בתלוש - אוכל במחובר,

שור שאוכל בתלוש - אינו דין שאוכל במחובר!?

מה לאדם שכן אתה מצווה להחיותו, תאמר בשור שאי אתה מצווה להחיותו!

ויהא שור מצווה להחיותו,

קל וחומר: ומה אדם שאי אתה מצווה על חסימתו אתה מצווה להחיותו,

שור שאתה מצווה על חסימתו - אינו דין שאתה מצווה להחיותו!?

אמר קרא: "וחי אחיה עמך"²⁵⁵ (ויקרא כה, לו) -

²⁵¹ מי תבא בקמת רעד וקטפת מלילת ביצה" (דברים כג, כו)

²⁵² לא תחסם שור בדישו (דברים כה, ד)

²⁵³ מי תבא בקרם רעד ואכלת ענבים מנפשו שבעה ואל קלף לא תתנו

²⁵⁴ מי תבא בקמת רעד וקטפת מלילת ביצה וחרמש לא תניח על קמת רעד

"אָחִיךָ" - וְלֹא שׁוֹר.

רַש"י

אם אינו ענין לאדם במחובר.
 דמחז מינייהו נפקא:
מכדי כל מילי איתנהו
בחסימה. כלומר על כרחך שור
 לאו דוקא וכל שאר בהמות
 איתנהו בתורת חסימה דילפינן
 שור שור משבת בפרק שור שנגח
 את הפרה (ב"ק דף נד:). דגבי
 שבת כתיב וכל בהמתך וכיון
 דשור לאו דוקא למה לי
 דכתביה רחמנא ליכתוב לא
 תדוש בחסימה:
לאקושי חוסם לנחסם. אדם
 לשור ושור לאדם לענין אכילת
 פועלין:

וְאֵלָּא, שׁוֹר בְּמַחוּבֵּר מְנַלֵּן?

אָמַר קְרָא: **"דַּעַךְ ... דַּעַךְ"**²⁵⁶ (דברים כג, כו) שְׁתֵּי פְעָמִים,
 אִם אֵינוֹ עֲנִין לְאָדָם בְּמַחוּבֵּר תְּנַהוּ עֲנִין לְשׁוֹר בְּמַחוּבֵּר.

רַבִּינָא אָמַר:

לֹא אָדָם בְּתַלוּשׁ וְלֹא שׁוֹר בְּמַחוּבֵּר צְרִיכֵי קְרָאֵי,

דְּכַתְּיב: **"לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ"** (דברים כה, ד),

מְכַדֵּי כָּל מִילֵי, אֵיתְנַהוּ חֲסִימָה, דִּילְפִינן **"שׁוֹר"** (דברים כה, ד)²⁵⁷ **"שׁוֹר"** (דברים ה, יד) מְשַׁבֵּת,

לְכַתּוּב רַחֲמָנָא: 'לֹא תִדּוּשׁ בְּחֲסִימָה', **"שׁוֹר"** דְּכַתְּב רַחֲמָנָא לְמָה לִּי?

לְאֶקוּשֵׁי חוּסִים לְנַחֲסָם, וְנַחֲסָם לְחוּסִים.

מָה חוּסִים אוֹכְל בְּמַחוּבֵּר אֶף נַחֲסָם אוֹכְל בְּמַחוּבֵּר.

וּמָה נַחֲסָם אוֹכְל בְּתַלוּשׁ אֶף חוּסִים אוֹכְל בְּתַלוּשׁ.

פּט, א

²⁵⁵ אל תקח מאתו נשה ותרבית ויראת מאלהיה וחי אחיך עמך

²⁵⁶ מי תבא בקמת דעך וקטפת מלילת בידך וחרמש לא תניח על קמת דעך

²⁵⁷ ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחרמך וכל בהמתך וגרה אשר בשעריך למען ינוח

עבדך ואמתך כמוך

22. פט, א

רס"י

תנו רבנן: **"דיש מיוחד: דבר שגידולי קרקע,**
ובשעת גמר מלאכה - פועל אוכל בו,
אף כל שגידולי קרקע - פועל אוכל בו.
יצא: החולב,
המחבץ,
המגבן - שאין גידולי קרקע, ואין פועל אוכל בו."

למה לי?
"מי תבא בקרם דער" (דברים כג, כה) נפקא!
 איצטריד,
 סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתוב **"קמה"** - לרבות כל בעלי קמה
 לרבות נמי מידי דלאו גידולי קרקע נינהו,
 קא משמע לן.

תניא אידיך:
"דיש" (דברים כה, ד),
מה דיש מיוחד: דבר שבשעת גמר מלאכה - פועל אוכל בו,
אף כל שהוא בשעת גמר מלאכה - פועל אוכל בו.
יצא: המנכש בשומים
ובבצלים,
הואיל ואין גמר מלאכה - אין פועל אוכל בהם."

למה לי? מ**"ואל פליך לא תתן"**²⁵⁹ (דברים כג, כה) נפקא!
 לא צריכא, אף על גב דקא משליף קטיני מביני אלימי.

תניא אידיך:
"דיש" (דברים כה, ד),
מה דיש מיוחד: דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר - פועל אוכל בו,
אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר - פועל אוכל בו.
יצא הבודל בתמרים
ובגרוגרות,
הואיל ונגמרה מלאכתו למעשר - אין הפועל אוכל בו."

והתניא:
"הבודל בתמרים ובגרוגרות פועל אוכל בו!"

אמר רב פפא:
 כי תניא ההיא בתוחלני.

תניא אידיך:
"דיש" (דברים כה, ד),
מה דיש מיוחד: דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה - פועל אוכל בו,
אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה - פועל אוכל בו.
יצא: הלש,
והמקטף,
והאופה, שנגמרה מלאכתו לחלה - דאין פועל אוכל בו."

תנו רבנן:

"דיש" (דברים כה, ד),²⁵⁸**מה דיש מיוחד: דבר שגידולי קרקע,****ובשעת גמר מלאכה - פועל אוכל בו,****אף כל שגידולי קרקע - פועל אוכל בו.****יצא: החולב,****המחבץ,****המגבן - שאין גידולי קרקע, ואין פועל אוכל בו."**

למה לי?

"מי תבא בקרם דער" (דברים כג, כה) נפקא!

איצטריד,

סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתוב **"קמה"** - לרבות כל בעלי קמה

לרבות נמי מידי דלאו גידולי קרקע נינהו,

קא משמע לן.

תניא אידיך:

"דיש" (דברים כה, ד),**מה דיש מיוחד: דבר שבשעת גמר מלאכה - פועל אוכל בו,****אף כל שהוא בשעת גמר מלאכה - פועל אוכל בו.****יצא: המנכש בשומים****ובבצלים,****הואיל ואין גמר מלאכה - אין פועל אוכל בהם."**למה לי? מ**"ואל פליך לא תתן"**²⁵⁹ (דברים כג, כה) נפקא!

לא צריכא, אף על גב דקא משליף קטיני מביני אלימי.

תניא אידיך:

"דיש" (דברים כה, ד),**מה דיש מיוחד: דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר - פועל אוכל בו,****אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר - פועל אוכל בו.****יצא הבודל בתמרים****ובגרוגרות,****הואיל ונגמרה מלאכתו למעשר - אין הפועל אוכל בו."**

והתניא:

"הבודל בתמרים ובגרוגרות פועל אוכל בו!"

אמר רב פפא:

כי תניא ההיא בתוחלני.

תניא אידיך:

"דיש" (דברים כה, ד),**מה דיש מיוחד: דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה - פועל אוכל בו,****אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה - פועל אוכל בו.****יצא: הלש,****והמקטף,****והאופה, שנגמרה מלאכתו לחלה - דאין פועל אוכל בו."**²⁵⁸ לא תחסם שור בדישו²⁵⁹ מי תבא בקרם דער ואמלת ענבים פנפשוך שבעך ואל פליך לא תתן

וְהֵלֵא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר!

לֹא קִשְׂיָא:

בְּחֻצָּה לְאַרְצֵי עֶסְקִינֵי,
דְּלִיקָא מַעֲשֵׂר.

אִי הָכִי, חֲלָה נְמִי לִיקָא!

אֵלֵא: לְעוֹלָם בְּאַרְצֵי,

וְלֹא קִשְׂיָא:

בְּשִׁבְעַת שְׁכִיבָשׁוֹ, וּבְשִׁבְעַת שְׁחִילְקוֹ,

דְּאָמַר מָר:

"שִׁבְעַת שְׁכִיבָשׁוֹ, וְשִׁבְעַת שְׁחִילְקוֹ - נִתְחַיְיְבוּ בְּחֻלָּה,

וְלֹא נִתְחַיְיְבוּ בְּמַעֲשֵׂר."

מִיָּדִי מַעֲשֵׂר קָא גְרָמִים?!

גְּמַר מְלֹאכָה קָא גְרָמִים!

אֵלֵא אָמַר רַבִּינָא:

כְּרוּךְ וְתַנִּי.

"דִּישׁ" (דברים כה, ד),

מַה דִּישׁ מִיּוֹחַד דְּבַר שְׁלֵא נִגְמַר מְלֹאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר וְלִחְלָה - וּפּוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ,

אִף כֹּל שְׁלֵא נִגְמַר מְלֹאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר וְלִחְלָה - פּוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ."

רַשִׁי

וּתְיֻפֹק לִיה מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר. וְהֵלֵא
נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר וְטַחִינָה
וְהִרְקָדָה דְּמַקְמֵי לִישָׁה נְמִי לֹא
אֲכִיל:

נִתְחַיְיְבוּ בְּחֻלָּה וְלֹא נִתְחַיְיְבוּ

בְּמַעֲשֵׂר. (בפ"ק דקדושין) [ספרי
פרשת שלח] דְּכַתִּיב בְּבוֹאֲכֶם אֶל
הָאָרֶץ שִׁינָה הַכְּתוּב בִּיָּאָה זֶה
מִכָּל בִּיאוֹת שְׁבַתוֹרָה שְׁנֵאמַר
בְּהֵן כִּי תְבוֹאוּ וְכֹאֵן נֵאמַר
בְּבוֹאֲכֶם. מִשְׁנַכְסוֹ לְאַרְץ
נִתְחַיְיְבוּ בְּחֻלָּה אֲבָל בְּמַעֲשֵׂר לֹא
נִתְחַיְיְבוּ אֲלֵא לְאַחַר יְרוּשָׁה
וְיִשְׁבֵּה דְּכַתִּיב עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר
וְכַתִּיב בְּתֵרִיָּה בְּמַקּוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר עַד שֶׁנִּבְחָרָה שִׁילָה לֹא
נִתְחַיְיְבוּ וְהֵינּוּ לְאַחַר כִּיבוּשׁ
וְחִילּוֹק כְּדַכְּתִיב בִּיהוֹשֻׁעַ וְכֹל יָמֵי
כִּיבוּשׁ וְחִילּוֹק הִיָּה אֵהֵל מוֹעֵד
בְּגִלְגָל יִיד שְׁנַיִם כְּדֵאמַר
[בזבחים] (דף קיח:):

מִיָּדִי חֵיבוּ מַעֲשֵׂר קָא גְרָמִים.

לְסַלֵּק אֶת הַפּוֹעֲלִין מִדִּין אֲכִילָה:
גְּמַר מְלֹאכָה קָא גְרָמִים. כְּדִילִיף
מִדִּישׁ לֹא שְׁנֵא בְּזִמְנֵי מַעֲשֵׂר וְלִישׁ
בְּלֹא זִמְנֵי מַעֲשֵׂר דְּמַעֲשֵׂר גְּבִי
אֲכִילַת פּוֹעֵל לֹא כְּתִיב:

אֲמַר רַבִּינָא כְּרוּךְ וְתַנִּי. הֵנֵךְ
תִּרְתִּי מִתְנִיתִין דְּלַעִיל לֹא
תִּתְנַהּוּ לְחֻדָּא לְמִיתְנִי
בְּקַמִּיתָא מַה דִּישׁ מִיּוֹחַד דְּבַר
שְׁלֵא נִגְמַר מְלֹאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר
דְּאִ"כ שְׁמַע מִינָה הֵא נִגְמְרָה
לְמַעֲשֵׂר לֹא אֲכִיל וְקִשְׂיָא
בְּתֵרִיתָא אֲלֵא כְּרוּךְ וְתַנִּי חֲדָא
מַה דִּישׁ מִיּוֹחַד שְׁלֵא נִגְמַר
מְלֹאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר וְלִחְלָה שְׁהֵן
דְּבָרִים הִנְהוּגִין בּוֹ אִף כֹּל שְׁלֵא
נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ לְדְבַר הִנְהוּג בּוֹ
אִם לְמַעֲשֵׂר לְחֻדִּיָּה לְמַעֲשֵׂר אִם
לְחֻלָּה. לְחֻלָּה יִצֵּא הַבּוּדֵל
בְּתַמְרִים דְּנִגְמַר לְמַעֲשֵׂר וְאִין
בְּהֵם דְּבַר מְאוּחַר מִמֶּנּוּ וְיִצֵּא
הַלֵּשׁ שְׁנִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ לְמְאוּחַר
שְׁבוּ:

23. פט, א-ב

פ"י

מהו שיהבהב באור. את המלילות והאור ממתק טעמו וכן הענבים:

אכשורי גברא. להכין עצמו לאכילה מרובה לא מיבעיא לן שהרי לא אסרה עליו תורה והאי לאו כענבים ודבר אחר דמי דהתם גבי ענבים אכשורי פירא הוא:

פועלין אוכלין ענבים. כל אכילתן משהין עד שמגיעין לראש אומניות שהן בגלוי והשמש מכה אותן וממתקן: **ראשי אומניות.** ראשי שורות הכרם בלשון ארמי אוציות"א ובלע"ז אורמ"ן:

התם משום ביטול מלאכה. שמבטל עצמו כשמהבהב: **דאיכא אשתו ובניו.** שלא נשכרו אצל בעל הבית ומהבהבין לו: **ולא יכמור.** יחמם שמטמינם בעפר חם:

ולא יפריד. בלצני"ר בלע"ז כמו שעושין לתפוחים: **על יד.** מיד ליד:

עודרין מוסקין בוצרין גודרין. כולם לשון לקיטה הן לכל מין ומין:

ופטורין. מן המעשר ולא אמר מקח הוא לפי שאין זה תנאי שכרן אלא התורה זכתה להם: **בפיתם לא יאכלו.** משום דינא נקט ליה לפי שאוכלין הרבה: **לא יספות.** יטבול קס"ד משום ענבים ודבר אחר קאמר ולא משום מעשר אלמא אכשורי פירא אסור:

מלח ודאי כענבים ודבר אחר דמי. ואע"ג דעלייהו דענבים קא מבדר ליה ולא מילתא באפיה נפשיה הוא ספת מ"מ דבר אחר הוא אבל מהבהב אימא לך דשרי:

["... **"ענבים"** - ולא ענבים ודבר אחר"]

איבעיא להו:

פועל, מהו שי'הבהב באור?

מי הוי כ"ענבים ודבר אחר", או לא?

תא שמע:

"דשאי בעל הבית להשקות פועלים יין כדי שלא יאכלו ענבים הרבה, רשאיין פועלין לטבל פיתם בציר כדי שיאכלו ענבים הרבה!"

פט, ב

לאכשורי גברא - לא קמיבעיא לן, כי קמיבעיא לן: לאכשורי פירא, מאי?

תא שמע:

"פועלין אוכלין ענבים בראשי אומניות שלהם, ובלבד שלא יהבהבו באור!"

התם - משום ביטול מלאכה.

כי קא מיבעיא לן: היכא דאיכא אשתו ובניו, מאי?

תא שמע:

"לא יהבהב באור ויאכל,

ולא יכמור ויאכל,

ולא יפריד על גבי הסלע ויאכל,

אבל מפריד על יד על יד ואוכל!"

התם משום ביטול מלאכה.

הכי נמי מסתברא,

דאי סלקא דעתך: משום מתוקי פירא,

"סלע" - מאי מתוקי פירא איכא?

אי אפשר, דלא ממתיק פורתא.

תא שמע:

"פועלין שהיו: עודרים בתאנים,

וגודרים בתמרים,

ובוצרים בענבים,

ומוסקין בזיתים - הרי אלו: אוכלים,

ופטורים, שהתורה זינתה להם.

בפיתם - לא יאכלו,

אלא אם כן נטלו רשות מבעל הבית.

ולא יספות במלח ויאכל!"

מלח - ודאי כענבים ודבר אחר דמי.

24. פט, ב

פ"י

לעדור. לחפור:
לקשקש. לכסות שרשים המגולים:
הרי זה לא יאכל. מן הזיתים שבאילן דבעינן שעת גמר מלאכה:
שכרו לבצור. בענבים:
למסוק. בזיתים:
ללקט. בשאר פירות אותן הנושרין על גב הקרקע:
קצץ. והתנה עם בעל הבית ע"מ שאוכל הוה ליה כעין מקח:
אחת אחת אוכל. דפחות משתים לא חייל איסור שם גורן בדבר שלא נגמרה מלאכתו:
שתים שתים לא יאכל. דשתים מכי מטי להו מילתא דחשיבותא כגון קציצה או מקח חייל עליהו שם גורן כדיליף אסמכתא מקרא לקמן וקביעותא דקציצה ומקח דרבנן היא כדאמרן לעיל (פח):
דאי מדאורייתא. אין חילוק בין שתים לאחת:
וסופת במלח ואוכל. קס"ד ספיתא במעשר לא מהניא ולא נקט ליה אלא לאשמועינן דלא מעכב עליה בעל הבית:
אהייא. איצטריך לאשמועינן: אלא לאו ארישא דלא קצץ:
כאן בארץ כאן בחוצה לארץ. וספיתא לאו משום ענבים ודבר אחר לענין דינא נקט לה אלא משום חשיבותא אכילה לענין מעשר נקט ליה ואסיפא קאי:
בארץ. דמעשר דאורייתא הוקבעה ספיתא דספיתא במלח גמר מלאכתיהו דגלי דעתיה דלית ליה גורן אחרינא:
מותר לכתחילה. בתמיה היכא דמעשר דידיה מדרבנן תקבע ליה ספיתא מדרבנן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון:
תרתיה קבעא ספיתא. כדיליף לקמן בפחות משתים לא הוי גורן:
קצץ בין ספת ובין לא ספת. קציצה משוי גורן כשהן שתים ואחת אחת אוכל שתים לא יאכל וכיון דאכילה על ידי קציצה ליתא בשתים אלא באחת לא קבע בהם ספיתא משום הכי קתני סופת במלח ואוכל ואסיפא דוקא קאי:
לא קצץ ולא ספת אוכל שתים. ספת לא יאכל שתים דקבעא ספיתא ומשום הכי קתני בברייתא קמייתא ולא יספות דלאו בקצץ איירי ואכילתו בשתים שתים:
ותרתי דקבעא ספיתא מנלן. כלומר מנלן דבעינן תרתיה ובציר לא:
כי קבצם כעמיר גורנה. אין גורן בלא קיבוץ ואין קיבוץ פחות משתים:

"ולא יספות במלח ויאכל".

ורמינהו:

"השוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל: לעֲדוֹר,

וּלְקִשְׁקֵשׁ תַּחַת הַזֵּיתִים - הֲרִי זֶה לֹא יֵאָכֵל.

שָׁכְרוּ: לְבַצוֹר,

לְמִסוֹק,

לְלַקֵּט - הֲרִי זֶה אוֹכֵל וּפְטוֹר, שֶׁהַתּוֹרָה זִכְּתָהּ לָהּ.

קִצֵּץ: אַחַת וְאַחַת - יֵאָכֵל,

שְׁתֵּים שְׁתֵּים - לֹא יֵאָכֵל,

וְסוֹפֵת בְּמִלַּח וְיֵאָכֵל".

אֵהְיִיא?

אֵילִימָא אַסִּיפָא - בִּינוּן דְּקִצֵּץ כֹּל הֵיכִי דְּבַעֵי לֵיכּוּל, אֶלָּא לָאו אַרִישָׁא!

אָמַר אַבְי:

לֹא קִשְׁיָא:

כָּאן - בְּאַרְץ,

כָּאן - בְּחוּצָה לְאַרְץ.

בְּאַרְץ - קִבְעָא סְפִיתָא.

בְּחוּצָה לְאַרְץ - לֹא קִבְעָא סְפִיתָא.

אָמַר רַבָּא:

מִי אֵיכָא מִיַּדִּי דְּבְאַרְץ - קִבְעָא סְפִיתָא מְדֵאוּרִייתָא, וּבְחוּצָה לְאַרְץ - לֹא קִבְעָא סְפִיתָא, וּמוֹתֵר לְכַתְחִילָהּ!?

אֶלָּא אָמַר רַבָּא:

בִּין בְּאַרְץ בִּין בְּחוּצָה לְאַרְץ,

חֲדָא - לֹא קִבְעָא סְפִיתָא

תְּרִיתִי - קִבְעָא סְפִיתָא.

קִצֵּץ, בִּין סַפְת וּבִין לֹא סַפְת,

אַחַת אַחַת - אוֹכֵל,

שְׁתֵּים שְׁתֵּים - לֹא יֵאָכֵל.

לֹא קִצֵּץ וְלֹא סַפְת - אוֹכֵל שְׁתֵּים שְׁתֵּים,

סַפְת: אַחַת אַחַת - אוֹכֵל,

שְׁתֵּים שְׁתֵּים - לֹא יֵאָכֵל, וְאַף עַל גַּב דְּנֻטְל רִישׁוֹת מִבְּעַל הַבַּיִת.

דְּאִיטְבִּיל לְהוּ לְמַעֲשֵׁר, וְקִבְעָא סְפִיתָא.

וְתִרְתִּי דְּקִבְעָא סְפִיתָא מְנָא לָן?

אָמַר רַב מִתְנָא:

דְּאָמַר קְרָא: "כִּי קִבְצִים כְּעִמִּיר גִּרְנָה"²⁶⁰ (מיכה ד, יב).

25. פט, ב - צ, א

רס"י

המרכסות בתבואה. ששורין שעורין במים ומייבשין אותן בתנור ודשין אותן בפרות להסיר קליפתן והוא חושלא:
והדשות. דישת שבלין בתרומה ובמעשר כגון שהקדימו בשבלין:
אין עובר. בלא תחסום:
המרכסות. משום דגמר מלאכתן למעשר. משעת דישא:
תרומה ומעשר. דסתם דייש לאו בתרומה ומעשר משתעי קרא דאין תרומה ומעשר סתם אלא מן המירוח ואילך כדכתיב (במדבר. ח) כדגן מן הגורן:
מפני מראית העין. שלא יאמרו עליו שהוא חוסם:
בול. מלא אגרוף:
בטרסקלין שבפיה. שק או טרסקל תולין בצוארה והמאכל בתוכו ואוכלת:
נכרי הדש בפרתו של ישראל. אינן עוברים הבעלים שאמרו לו חסום פרתי ודוש בה תבואה שלך אין עליהם עבירת לא תחסום:
גידולי תרומה. שזרעה וגידלה הגידולין תרומה מדרבנן וזה אחד משמנה עשר דבר שרבו בית שמאי על בית הלל ביציאות שבת (דף יז.) וכיון דלאו תרומה מדאורייתא היא קרינא ביה דייש סתמא:
בשלמא גידולי תרומה תרומה. מדרבנן ואיצטריך לאשמועינן דעובר:
גידולי טבל. תבואה שנמרחא בכרי וזרעה בטיבלה הרי היא כשאר חולין ואוכל הימנה עראי עד שימרח דכיון דזרעו כלה בטיל ליה איסוריה ובתרומה הוא דגזור. כדמפרש התם גזירה משום תרומה טהורה ביד ישראל שמא יזרענה להפטר שלא יתננה לכהן אי נמי משום תרומה טמאה ביד כהן דלמא משהי לה לזרעה ואתי בה לידי תקלה:
פלוגתא דר' מאיר ור' יהודה. בקדושין (דף נב.):
ממון גבוה. ולא קרינא ביה בדישו וגבי תרומה מיתוקמא שהיתה פרה של ישראל שאסור להאכילה תרומה ואפילו אם דש בה כהן דתניא כהן ששכר פרה מישראל אע"פ שמוזנותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה:
היכי דמי. דליהוי מעשר קודם דישה:
כגון שהקדימו. וקרא שם עליו בשבלין: [ולר"י] כיון דשם מעשר עליו לר' יהודה נהי נמי דממון הדיוט הוא:
הא בעי חומה. שאסור לאכלו חוץ לחומת ירושלים והיכי אתי לאו דלא תחסום ודחי לאו דלא תוכל לאכול בשעריך:
בית פאגי. היקף חיצון של ירושלים שהוסיפו עליו קרוי בית פאגי ונראה לי שהוא לשון כבישתה של עיר שונגלייא בלע"ז כדאמרינן פרק קמא (דף ט.) זה קנה חמור ובית פגיה:
כאן במעשר. דמאי. דליתיה אלא מדרבנן הלוקח מעם הארץ שחייבו להפריש מעשר שני על הספק ולהעלותו לירושלים:

תנו רבנן:
"פרות: המרכסות בתבואה, והדשות בתרומה ומעשר - אינו עובר משום: "בל תחסום", אכל מפני מראית העין - מביא בול מאותו המין ותולה לה בטרסקלין שבפיה. רבי שמעון בן יוחאי אומר: מביא כרשינים ותולה לה, שהכרשינים יפות לה מן הכל.

צא

ורמניה:
"פרות: המרכסות בתבואה - אינו עובר משום: "בל תחסום", והדשות בתרומה ומעשר - עובר משום: "בל תחסום", וגוי הדש בפרתו של ישראל - אינו עובר משום: "בל תחסום", ישראל הדש בפרתו של גוי - עובר משום: "בל תחסום".
 קשיא תרומה אתרומה,
 קשיא מעשר אמצעשר!

בשלמא: "תרומה אתרומה" לא קשיא: כאן - בתרומה,
 כאן - בגידולי תרומה.

אלא "מעשר אמצעשר" קשיא!

וכי תימא: "מעשר אמצעשר" נמי לא קשיא: כאן - במעשר,
 כאן - בגידולי מעשר.

בשלמא גידולי תרומה - תרומה,
 גידולי מעשר - חולין נינהו!

דתנן:

"גידולי טבל וגידולי מעשר שני - חולין" (תרומות ט, ד.)

אלא, לא קשיא:
 הא - במעשר ראשון,
 הא - במעשר שני.

ואיבעית אימא:
 הא והא - במעשר שני,
 ולא קשיא:
 הא - רבי מאיר,
 הא - רבי יהודה.

"הא - רבי מאיר", דאמר: מעשר שני ממון גבוה הוא,
 "הא - רבי יהודה", דאמר: מעשר שני ממון הדיוט הוא.

היכי דמי?

כגון שהקדימו בשבלין.

ולרבי יהודה והא בעי חומה!

כגון שדש לפניו מחומת בית פאגי.

איבעית אימא:

לא קשיא:
 כאן - במעשר ודאי,
 כאן - במעשר דמאי.

השתא דאתית להכי,
 "תרומה אתרומה" נמי לא קשיא:

כָּאן - בְּתְרוּמַת וְדָאי,

כָּאן - בְּתְרוּמַת דְּמָאי.

בְּשִׁלְמָא 'מַעְשֵׁר דְּמָאי' - אֵיכָא,

אֵלָא 'תְּרוּמַת דְּמָאי' - מִי אֵיכָא?

וְהִתְנִיא:

"אִף הוּא בִיטֹל אֶת הַיְהוּדִי, וְגִזַּר עַל הַדְּמָאי,

לְפִי שֶׁשָּׁלַח בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁלֹּא הָיוּ מְפָרִישִׁין אֶלָּא תְּרוּמָה גְּדוּלָּה בְּלִבָּד!"

אֵלָא, לָא קָשְׁיָא:

כָּאן - בְּתְרוּמַת מַעְשֵׁר וְדָאי,

כָּאן - בְּתְרוּמַת מַעְשֵׁר דְּמָאי.

כָּס"י

אף הוא. יוחנן כהן. גדול במסי'.
סוטה (דף מח.):

ביטל את הוידוי. של מעשר
ואפילו של חברים שאין לומר
בערתי הקדש מן הבית וגם
נתתיו ללוי לפי שלא היו נותנים
מעשר ראשון ללוי כהלכתו
דרחמנא אמר ללויים וקנסינהו
עזרא וצוה לתתו לכהנים:

וגזר על הדמאי. בלוקח מעם
הארץ שיפריש הכל מספק מפני
שהטבל עון מיתה חוץ מן
התרומה שלא גזר להפרישה
ולא גזר על הדמאי לפי ששלח
בכל גבול ישראל וראה שהיו
עמי הארץ מזלזלין במעשרות
ולא היו מפרישין אלא תרומה
גדולה:

תרומת מעשר. שהלוי מפריש
לכהן מעשר מן המעשר והוא
קרוב תרומה ואסור כתרומה:

26. צ, א

כ"י

ומתרוצת. חולי מעיים וקורין
אותו ריול"ר מוציאה רעי צלול
כמים והחטין קשין לה:

בעו מיניה מרב שישת:
היתה אוכלת ומתרוצת, מהו?

משום דמעלי לה הוא, והא לא מעלי לה.
או דלמא:
דחזיא ומצטערא, והא חזיא ומצטערא?

אמר להורב שישת:
תניתיה:

"דבי שמעון בן יוחי אומר:
מביא בך שינים ותולה לה,
שהבך שינים יפות לה מן הכל".
שמע מינה: משום דמעלי לה הוא.

שמע מינה.

27. צ, א-ב

רפ"י

חסום פּרְתֵי וְדוּש בַּהּ. דישה שלך:
אמירה לנכרי שבות. מדרבנן:
ומנגחין יתהון. ומסרסין אותם ואח"כ מחזירין לבעלים ומאהבת בעליו ישראל גונבו הנכרי שהוא מכירו ומסרסו כדי שיהא יפה לחרישה:
ויזדבנון. ולא יהנה ישראל בעבירה הוא עשה כדי שיהא יפה לחרוש לפיכך יקנסוהו שלא יחרוש בו אלמא באיסור דלאו נמי אסורה אמירה לנכרי:
בני מערבא. דשלחו ליה לאבוה דשמואל הכי:
סבירא להו כרבי חידקא. בסנהדרין בפרק די מיתות (דף נו:):
וקא עבר. זה האומר לסרס:
משום לפני עור לא תתן מכשול. אבל בדבר שאין הנכרי מזהר עליו אימא לך שרי:
לשחיטה. שלא יועיל סירוסן להעלות בדמיהן אבל לחרישה לא שדמיהן יקרין משום סירוסן:
דיין שקנסת עליהן מכירה. דלא טרח כולי האי אלא שיחרוש בו והא לא תתקיים מחשבתו:
כאחר דמי. ודיו אם מכרו לו:
מחלפו אהדדי. שוורים שלהן שגנבו נכרים מכריהם וסרסום:

איבעיא להו:

מהו שיאמר אדם לגוי: "חסום פּרְתֵי וְדוּש בַּהּ"?

מי אמרינן:

כי אמרינן: "אמירה לגוי שבות",

הני מילי: לענין שבת, איסור סקילה, אבל חסימה איסור לאו - לא,

או דלמא:

לא שפא?

תא שמע:

"גוי הדש בפּרְתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - אינו עוֹבֵר משום: "בַּל תִּהְיוּ חֲסוּמִים".

מעבר הוא דלא עבר,

הא איסורא - איפא.

בדין הוא דאיסורא נמי ליכא,

ואידי דתנא סיפא: "ישךאל הדש בפּרְתוֹ שֶׁל גוי עוֹבֵר",

תנא רישא: "אינו עוֹבֵר".

תא שמע:

"דשלחו ליה לאבוה דשמואל:

הלין תורי אדגנבין ארמאי ומגנחין יתהון - מהו?

צב

שלח להו:

הערמה אתעביד בהו,

אערימו עלייהו ויזדבנון.

אמר רב פפא:

בני מערבא סברי לה כרבי חידקא,

דאמר: בני נח מצווין על הסירוס,

וקא עברי משום: "ולפני עור לא תתן מכשול"²⁶¹ (ויקרא יט, יד).

סבר רבא למימר:

ימכרו לשחיטה.

אמר ליה אבוי:

דיין שקנסת עליהם מכירה.

פשיטא בנו גדול כי אחר דמי.

בנו קטן מאי?

רב אחי אסר,

ורב אשי שרי.

מרימר ומר זוטרא, ואמרי לה הנהו תרי חסידי: מחלפי אהדדי.

²⁶¹ לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיו אני ה'

28. צ"ב

רש"י

ישב לה קוץ בפיה. ואינה יכולה לאכול מן הדישה:
מהו. מצוה ליטלה או אין מצוה ליטלה:
הרביץ לה ארי. ולא ימתנו אינה אוכלת:
קטבליא. עור שלוק והבהמה מהלכת על גביו ואינה רואה את הדישה מי קרינא ביה בדישו או לא:
פשוט מהא. מתניתא:
חדא. מהנך בעיי:
בעל הפרה. שהשכיר פרתו לדוש בה:
פקיע עמיר. קשין של שבלין שנדושו והוה כפורס קטבליא ותיפשוט מינה דשרי:
מעיקרא. כדי שתמלא כריסה קשים קודם שתכנס לדישה:

בְּעֵי רַמִּי בַר חַמָּא:

הוֹשִׁיב לָהּ קוֹץ בְּפִיהָ - מַהוּ?

"הוֹשִׁיב לָהּ" - חֲסִימָה מְעַלְיֵיתָא הִיא!

אֵלָּא: יֵשֵׁב לָהּ קוֹץ בְּפִיהָ - מַהוּ?

הַרְבִּיץ לָהּ אָרִי מִבְּחוּץ - מַהוּ?

"הַרְבִּיץ לָהּ"? - חֲסִימָה מְעַלְיֵיתָא הִיא!

אֵלָּא: רִבֵּץ לָהּ אָרִי מִבְּחוּץ - מַהוּ?

הָעֵמִיד בְּנָה מִבְּחוּץ - מַהוּ?

הִיָּתָה צִמָּאָה לְמִים - מַהוּ?

פָּרַס לָהּ קִטְבְּלִיא - עַל גְּבִי דִישָׁה - מַהוּ?

פְּשׁוּט מַהָּא חֲדָא,

דִּתְנִיָּא:

"דְּשִׂאֵי בְּעַל פְּרָה לְהַרְעִיב פְּרָתוֹ כְּדִי שְׂתֹאכַל מִן הַדִּישָׁה הַרְבֵּה,

וְדְשִׂאֵי בְּעַל הַבַּיִת לְהַתִּיר פְּקִיעַ עֵמִיר לְפָנָי הַבְּהֵמָה כְּדִי שְׁלֹא תֹאכַל מִן הַדִּישָׁה הַרְבֵּה!"

שְׂאֵנִי הֵתֵם דְּקָא אַכְלָה.

אֵיבְעִית אֵימָא:

רְשִׂאֵי בְּעַל הַבַּיִת לְהַתִּיר פְּקִיעַ עֵמִיר לְפָנָי בְּהֵמָה מְעִיקְרָא, כְּדִי שְׁלֹא תֹאכַל הַרְבֵּה מִן הַדִּישָׁה.

29. צ, ב

רש"י

מבחוץ. קודם שתיכנס לדוש: **מבית אביך**. כהן היה. :
להבדיל בין הקדש. בתריה כתיב משמע כדי שידע להבחין בין עבודה קדושה למחוללת ואי שתי ועייל מ"מ שיכור הוא ולא ידע להבדיל:
החוסם את הפרה. ולא העבירה על הדישה וחבירו דש בה:
וכן המזווג. שור וחמור לקרון ובא חבירו והנהיג פטור הראשון ואינו חייב אלא הדש דלא תדוש בחסימה קאמר רחמנא (דברים כה) וגבי כלאים נמי לא תחרוש כתיב (שם כב) ואינו לוקה אלא זה המנהיגו:

בְּעֵא מִיְנִיה רַבִּי יוֹנְתָן מְרַבֵּי סִימָאִי:
 חֲסִימָה מִבְּחוּץ - מֵהוּ?

"שור בדישו"²⁶² (דברים כה, ד) אָמַר רַחֲמָנָא,
 וְהָא לָאוּ בְּדִישׁוּ הוּא,
 אוֹ דְלָמָּא:
 לֹא תְדוּשׁ בְּחֲסִימָה אָמַר רַחֲמָנָא?

אָמַר לִיה:
 מִבֵּית אֲבִיךָ אֵתָּה לְמַד: "וַיֵּן וְשָׁכַר אֶל תְּשֻׁתָּ אֵתָּה וּבְנִיךָ אֵתָּה בְּבֹאֲכֶם"²⁶³ (ויקרא י, ט),
 "בְּבֹאֲכֶם" הוּא דְאָסוּר - הָא מִיִּשְׁתָּא וּמִיַּעַל שְׂרִי?!
 "וְלֹהֲבַדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֵל"²⁶⁴ (ויקרא י, י) - אָמַר רַחֲמָנָא.
 אֵלָּא, מַה הָתָם - בְּשַׁעַת בִּיאָה לֹא תִהְיֶה שְׁכָרוֹת,
 הֲכָא נְמִי - בְּשַׁעַת דִּישָׁה לֹא תִהְיֶה חֲסִימָה.

תְּנִי רַבְּנִין:
 "הַחֹסֵם אֶת הַפְּרָה,
 הַמְזוּוֹג בְּבִלְאִים - פְּטוּר,
 וְאִינוּ לֹקֵה,
 אֵלָּא דֶּשׁ, וּמְנַהִיג בְּלִבָּד".

²⁶² לא תחסם שור בדישו
²⁶³ ויון ושכר אל תשתת אתה ובניך אתה בבאכם אל אהל מועד ולא תמתו חקת עולם לדורתיכם
²⁶⁴ ולהבדיל בין הקדש ובין החל ובין הטמא ובין הטהור

30. צ, ב - צא, א

רש"י

חסמה בקול. כשהיתה שוחה לאכול היה גוער בה: והנהיגה בקול. בכלאים ואינו אחוז במרדע: **הוא מעשה**. והוה ליה לאו שיש בו מעשה ולוקין עליו: **לא שאדם רשאי להמיר**. רישא דמתניי הכל ממירין אחד האנשים ואחד הנשים ומפרש ואזיל דהאי הכל ממירין לא שהאדם רשאי להמיר אלא יש בהן כח לתפוס בתמורה בדיעבד: **וסופג את הארבעים**. משום לא יחליפנו (ויקרא ס) והא הכא דדיבור בעלמא הוא ולקי אלמא עקימת שפתים שאדם מגיד בשפתיו מעשה הוא: **ר' יהודה היא**. בכמה דוכתי מייטינן לה (מכות דף ד:). לא תותירו ממנו והנותר ממנו עד בקר בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו שניתק לעשה הוא טעמא דבא הכתוב הא לאו הכי לקי המותר ואע"ג דאין בו מעשה: **לא תויי יורש**. שאם המיר בקרבן אביו לאחר מיתת אביו מומר: **יורש אינו ממיר**. ואם המיר אינו מומר וטעמא מפרש בתמורה בריש פ"ק (דף ב:):

איתמר:

חסמה בקול,

הנהיגה בקול:

רבי יוחנן אמר: חייב,

ריש לקיש אמר: פטור.

"רבי יוחנן אמר: חייב" - עקימת פיו הויה מעשה.

"ריש לקיש אמר: פטור" - קלא לא הוי מעשה.

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש:

"לא שאדם רשאי להמיר,**אלא שאם המיר - מומר,****וסופג את הארבעים"** (תמורה ב, א)!

צא, א

אמר ליה:

הא מני? רבי יהודה היא,

דאמר: לאו שאין בו מעשה לוקים עליו.

ומי מצית מוקמת לה כרבי יהודה?!

והא קתני רישא: **"הכל ממירין, אחד האנשים ואחד הנשים"**,

והוין בה:

"הכל" לאתויי מאי?

לאתויי יורש, ודלא כרבי יהודה,

דאי כרבי יהודה האמר: יורש אינו ממיר, יורש אינו סומך!

האי תנא סבר לה כוותיה בחדא,

ופליג עליה בחדא.

31. צא, א

רָשִׁי

ג' קבין לחמור. כך. שיערו חכמים אכילתו:
 ה"ג והא אין לוקה ומת ואין לוקה ומשלם. דהו. להו שתי רשעיות וכתוב (דברים כה) כדי רשעתו:
 ר"מ היא. במס' מכות (דף ד.) מעידין אנו על איש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז לוקין ומשלמין אם נמצאו זוממין:
רבא אמר אתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו. ונתן לה טלה באתנן אתנן הוא ואסור לקרבן דאתנן סתמא כתיב (דברי' כג) ל"ש אמו ול"ש פנויה ואע"ג דאי תבעה ליה בדינא קמן תן לי אתנני לא מחייבין ליה דהא קם ליה בדרכה מיניה כי יהביה ניהלה אתנן הוא אלמא אפילו במקום מיתה נמי רמו תשלומין עליה אלא שאין כח לענשו בשתים אבל ידי שמים לא יצא עד שישלם דאי לא רמו תשלומין עליה כי יהביה ניהלה מי הוה אתנן מתנה בעלמא הוא דיהיב לה וגבי חוסס נמי תשלומין רמו עליה אלא שאין כח בב"ד לענשו שתים וכיון דרמו תשלומין עליה לא יצא ידי חובתו עד שישלם אי נמי אי תפיס לא מפקינן מיניה כך שמעתי מפי מורי הזקן ויש דוגמתו בב"ק בפרק מרובה (דף ע:.) ושם מפורש יותר והביא לי מורי ראיה על זה:
רב פפא אמר. חיובי נמי מחייבין ליה לשלומי דאינן באין כאחד דמשעת משיכה איחייב ליה במזונותיה:

תנו רבנן:

"החוסס את הפרה ודש בה - לוקה,

ומשלם - ארבעה קבין לפרה, ושלושה קבין לחמור".

והא אינו לוקה ומת, ואינו לוקה ומשלם!

אמר אביי:

הא מני? רבי מאיר היא, דאמר: לוקה ומשלם.

רבא אמר:

אתנן - אסרה תורה, ואפילו בא על אמו.

רב פפא אמר:

משעת משיכה - איחייב לה במזונותיה, ומילקא לא לקי עד נשעת חסימה.

32. צא, א

רש"י

כל הפת אסורה. ואפילו לאכלה במלח:
מפני הרגל עבירה. שלא יאכל בשר עמה:
טשין. טחין:
מין ושאינו. מינו. והן זכר ונקבה:
מהו להכניס לדיר. מי הוי כמרביע כלאים או לא עד שיאחו הוא בעצמו אבר הזכר ויכניס:
ופשטי להו לאיסורא. שלא יזלו:
במנאפים. מעידין עליהם העדים לחייבן מיתה ומלקות משישכבו זה על זה כדרך מנאפים וא"צ לעדים שיראו כמכחול בשפופרת דלא הזקיטן תורה להסתכל כ"כ:
בכלאים. אינו חייב עד שיכניס בידו אבר הזכר בנקבה כמכחול בשפופרת כדרך בני אדם להכניס מין במינו:
מכחול. קיסם או כנף שמכניסין בשפופרת חלולה שהכחול לתוכה ומוציאין מן הכחול במכחול ומעביר על העין:
אילו נאמר בהמתך לא תרביע. ולא נאמר כלאים הייתי אומר לא יאחו את הבהמה בקרניה בשעה שעולה עליה זכר ואפילו מין במינו ת"ל וכו':

אמר רב פפא:

הני מילי בעו מינאי דבי רב פפא בר אבא, ופשטי להו לאיסורא, חדא - כהלכתא, וחדא - דלאו כהלכתא.

בעו מינאי:

מהו ללוש את העיסה בחלב?
 ופשטי להו לאיסורא כהלכתא.

דתנאי:

"אין לשין את העיסה בחלב,

ואם לש - כל הפת נוזלה אסורה, מפני הרגל עבירה.

כיוצא בו אין טשין את התנור באליה,

ואם טש - כל הפת נוזלה אסורה, עד שישיק את התנור".

ואידך, בעו מינאי:

מהו להכניס מין ושאינו מינו לדיר,

ופשטי להו לאיסורא דלאו כהלכתא,

דאמר שמואל: ובמנאפים - עד שיראו כדרך המנאפים.

בכלאים - עד שיכניס כמכחול בשפופרת.

מתיב רב אחדבוי בר אמי:

"אילו נאמר: **"בהמתך לא תרביע"**²⁶⁵ (ויקרא יט, ט) -

הייתי אומר לא יאחו אדם הבהמה בשעה שעולה עליה זכר,

תלמוד לומר: **"כלאים"** (ויקרא יט, ט).

לאו מקלל דכלאים אחיזה נמי לא!

מאי 'אחיזה' הכנסה,

ואמאי קרי 'אחיזה' לישנא מעליא.

33. צא, א-ב

רש"י

ואפילו משום פריצותא אין כאן. משום דשמא יבא לידי הרהור דבר כדאמרינן (ע"ז דף כ:): לא יסתכל בחמור ובחמורה בחזיר ובחזירה בשעה שהן מזווגין ונוזקין זה עם זה דהתם כשאינו שלו שאינו צריך לסייע אבל האי בעבידתיה טריד ולא מהרהר:

אָמַר רַב יְהוּדָה:

מִיָּן בְּמֵינוּ - מוֹתֵר לְהַכְנִיס כְּמִכְחֹל בְּשׂוֹפְרָת,

וְאִפְּלוּ מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא לִיקָא.

מֵאִי טַעְמָא?

בְּעַבְדֵּיתְהוּ טְרִיד.

מְתִיב רַב אֲחֵדְבֵי בַר אָמִי:

"אֵלּוּ נֶאֱמַר: "בְּהִמְתֵּךְ לֹא תִדְבִיעַ" (ויקרא יט, יט) -

הֵייתִי אוֹמֵר: לֹא יֵאָחֹז אָדָם אֶת הַבְּהֵמָה בְּדֵי שִׁיעָלָה עָלֶיהָ זָכָר,

תִּלְמֹד לֹמֵר: "פְּלֵאִים" (ויקרא יט, יט)."

כְּלָאִים הוּא דְאָסוּר,

הָא מִיָּן בְּמֵינוּ - שְׂרִי.

וּמִיָּן בְּמֵינוּ נְמִי:

אֲחִיזָה - אֵין,

הַכְּנָסָה - לֹא!

מֵאִי 'אֲחִיזָה'? הַכְּנָסָה,

וְאִמֵּי קָרִי לִיה 'אֲחִיזָה'?

לִישְׁנָא מַעֲלִיא.

צא, ב

רפ"י

34. צא, ב

אמר רב אשי:

הא מילתא בעו מינאי דבי רב נחמיה ריש גלותא:

מהו להכניס מין ומינו ושאינו מינו לדיר?

כין דאיפא מיניה - בתר מיניה גריר.

או דלמא:

אפילו הכי לא?

ופשטי להו לאיסורא דלא מהלכתא, משום פריצותא דעבדי.

35. צא, ב

רש"י

מתני'
ואפילו בכתופו. דאינו מזיז ידיו
ורגליו:

גמ'
כי שור. דהא אקשת חוסם
לנחסם:
דש באוויזים. דאין להם ידים
להשען. וכל משענותם על
רגליהן:
עד שלא הילכו וכו'. דרכן
להטיל ענבים על הגת ודורכין
ברגליהם על הגת ועד שלא
הילכו בה שתי וערב: אין
מלאכתן ניכרת ביין אלא
בענבים לפיכך אין שותין יין
דהוה ליה עושה במין זה ואוכל
במין אחר:

משנה

היה עושה בידיו אבל לא ברגליו,
ברגליו אבל לא בידיו
אפילו בכתופו - הרי זה אוכל.
רבי יוסי ברבי יהודה אומר:
עד שיעשה בידיו וברגליו.

גמרא

מאי טעמא?

"מי תבא בקרם דעך"²⁶⁶ (דברים כג, כה),
בכל מאי דעביד.

"רבי יוסי ברבי יהודה אומר: עד שיעשה בידיו וברגליו."

מאי טעמא דרבי יוסי ברבי יהודה?

כי שור,

מה שור עד שיעשה בידיו וברגליו - אף פועל עד שיעשה בידיו וברגליו.

בעי רבה בר רב הונא:

דש באוויזין ותרגולים,

לרבי יוסי ברבי יהודה - מהו?

בכל כחו בעינן - והא איכא,

או דלמא:

בידיו וברגליו בעינן - והא ליכא?

תיקו.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:

פועלים, עד שלא הילכו שתי וערב בגת - אוכלין ענבים,

ואין שותין יין.

משעהילכו שתי וערב בגת - אוכלין ענבים,

ושותין יין.

36. צא, ב

רש"י

משנה

היה עושה בתאנים - לא יאכל בענבים,

בענבים - לא יאכל בתאנים.

אבל מונע את עצמו עד שמגיע למקום יפות ואוכל.

וכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה,

אבל משום השב אבידה לבעלים, אמרו: פועלין אוכלין - בהליכתן מאומן לאומן.

ובחזירתן מן הגת,

ובחמור נשהיא פורקת.

גמרא

איבעיא להו:

עושה בגפן זה, מהו שיאכל בגפן אחר?

ממין שאתה נותן לכליו של בעל הבית בעיניו - והא איכא,

או דלמא:

ממה שאתה נותן לכליו של בעל הבית בעיניו - והא ליכא?

ואם תמצוי לומר: עושה בגפן זה לא יאכל בגפן אחר,

שזור במחובר היכי אכיל?

אמר רב שישא בריה דרב אידי:

בשרכא.

תא שמע:

"היה עושה בתאנים - לא יאכל בענבים",

הא תאנים ותאנים - דומיא דתאנים וענבים - אוכל.

ואי אמרת: עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר - היכי משפחת לה?

אמר רב שישא בריה דרב אידי:

במודלית.

תא שמע:

"אבל מונע את עצמו עד שמגיע למקום היפות, ואוכל.

ואי אמרת: עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר - גיזיל וניתי וניכול!

התם - משום ביטול מלאכה לא קא מיבעיא לן,

כי קא מבעיא לן היכא דאיכא אשתו ובניו - מאי?

תא שמע:

"וכולם לא אמרו אלא בשעת מלאכה,

אבל מפני השב אבידה לבעלים -

אמרו: פועלים אוכלים בהליכתן מאומן לאומן, ובחזירתן מן הגת".

סברוה: מהלך כעושה מעשה דמי,

ו"משום השב אבידה לבעלים" הוא דאכיל,

מדאורייתא - לא אכיל,

אלמא: עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר.

לא, לעולם אימא לך: עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר,

ומהלך לאו כעושה מעשה דמי.

איכא דאמרי:

סברוה מהלך לאו כעושה מעשה דמי,

והיינו טעמא דמדאורייתא לא אכיל משום דלאו כעושה מעשה דמי,

הא עושה מעשה - אוכל מדאורייתא,

אלמא: עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר!

מתני'

אבל מונע הוא עצמו וכו'. ואוכל

כל אכילתו מהו:

וכולן לא אמרו. שיאכל אלא בשעה

שהוא עוסק במלאכה ולא שישב

לו ויאכל לומר הרי מנעתי עצמי

עד כאן לא בטלתי לאכול עכשיו

אשב לי ואוכל:

אבל מפני השב אבידה לבעלים.

שלא יבטל ממלאכתו ויאכל:

אמרו פועלין אוכלין בהליכתן

מאומן לאומן. כשגמרו שורה זו

והולכין להתחיל בחבירתה ואע"ג

דהיא שעתא לאו שעת מלאכה

היא ניחא ליה לבעל הבית בהא:

וחמור כשהיא פורקת. בגמרא

מפרש לה:

גמ'

מהו שיאכל בגפן אחר. שיקוף

אשכול גפן יפה וילך למקום שהוא

עושה שם ויאכל:

ואי אמרת למה לי למיבעי להא

פשיטא דאוכל דאי אינו אוכל שור

במחובר דרבינן לעיל דאכיל היכי

אכיל הרי מלאכת שור במחובר אי

אפשר לו לאכול מגפן שהוא עושה

בה שהרי קשור לצמד לפני העגלה

והבוצרים עושין בגפן שאצל

העגלה ונותנים בעגלה:

אי משום הא לא תפשוט אמר רב

שישא בשרכא. בזמורה ארוכה

מאד ומגעת עד לפני השור:

דומיא דתאנים וענבים. שעושה

בתאנה זו ואוכל בחברותיה:

אמר רב שישא בריה דרב אידי.

לעולם תרוייהו בעיני ממין וממה

והאי דאיצטריך למיתני תאנים

וענבים ודייקת הא תאנים ותאנים

אוכל בתאנה המודלת על הגפן או

גפן מודלה על תאנה ואשמועינן

היה עושה במין זה לא יאכל במין

אחר ואע"ג דהוי עסוק בשניהם

שהרי צריך להגביה ולהפריד

הענפים של זה מזה כשהוא חותך

ומיהו לא ממין שאתה נותן הוא

הא תאנים ותאנים דומיא דהני

כגון המודלת על חבירתה אין

צריך להבחין מאיזה מהן יאכל

דממין שאתה נותן וממה שאתה

נותן הוא דבשניהם הוא עסוק:

גיזיל וליתני למקום שהוא עושה.

ולמה ליה למנוע:

משום ביטול מלאכה. שביטל

בהליכתו ובחזירתו:

אשתו ובניו מהו. שלא נשכרו אצל

בעל הבית וקא מייתו ליה:

סברוה. רבנן דבי מדרשא דבעו

למפשט מהא בעיין:

מהלך. בצרכי בעל הבית כגון זה

בלכתו מאומן לאומן:

כעושה מעשה דמי. ויש לו לאכול

ואפילו הכי אי לאו דתקון ליה

רבנן דניחא ליה לבעל הבית

מדאורייתא לא אכיל מפני

שהליכתו צורך. גפן שהולך אצלה

הוא ואכילתו מענבים שקוצץ מזו

שיצא ממנה הוא אלמא עושה בזה

אין אוכל בזה:

לאו כעושה מעשה דמי. הלכך אי

לאו מפני השבת אבידה לא הוה

ליה למיכל:

הא עושה מעשה. כגון נשא בכתף

והולך מזו אל זו ואכיל:

רש"י

ומהלך בעושה מעשה דמי.
ואפי"ה אי לאו משום השבת
אבידה. לא אכיל:

לא, לעולם אימא לך עושה בגפן זה - אינו אוכל בגפן אחר,
צבא, ומהלך - בעושה מעשה דמי.

37. צב, א

כ"י

כשהיא פורקת מהיכן אכלה.
כל משאה פורקין בבת אחת
והולכין:
עד שתהא פורקת. בהליכתה
אוכלת ממשאוי שעל גבה:

"ובחמור בשהיא פורקת".

"בשהיא פורקת" - מהיכן אכלה?

אימא: עד שתהא פורקת.

תנינא להא,

דתנו רבנן:

**"חמור וגמל אוכלים ממשאוי שעל גביהן,
ובלבד שלא ישול בידו ויאכילים".**

38. צב, א

רפ"י

משנה

אוכל פועל קישות ואפילו בדינר,
כותבת ואפילו בדינר.

רבי אלעזר חסמא אומר:

לא יאכל פועל יתר על שכרו,

וחכמים מתירין.

אבל מלמדיו את האדם שלא יהא רעבתן, ויהא סותם את הפתח בפניו.

גמרא

חכמים היינו תנא קמא!

איכא בינייהו:

"אבל מלמדיו",

לתנא קמא - לית ליה "מלמדיו".

לרבנן - אית להו "מלמדיו".

איבעית אימא:

איכא בינייהו:

רב אסי.

דאמר רב אסי:

אפילו לא שָׁכְרוּ אֶלָּא לְבַצּוֹר אֶשְׁכּוֹל אֶחָד אוֹכְלוּ.

ואמר רב אסי:

אפילו לא בצר אלא אשכול אחד אוכלו.

וצריכא,

דאי אשמעינן הך קמיינתא,

משום דלא איכא למיתב לכליו של בעל הבית.

אבל היכא דאיכא למיתב לכליו של בעל הבית אימא ליתב ברישא, והדר ליכול.

ואי אשמעינן בהא אפשר לקיומי לבסוף,

אבל היכא דלא אפשר לקיומי לבסוף אימא לא,

צריכא.

איבעית אימא:

איכא בינייהו:

דאמר רב:

מצאתי מגילת סתרים, בי רבי חייא, וכתוב בה:

איסי בן יהודה אומר:

"מי תבא בקרם רעה" ²⁶⁷ (דברים כג, כה) בביאת כל אדם הקתוב מדבר.

ואמר רב: לא שבק איסי חיי לכל בריה.

אמר רב אשי:

אמריה לשמעתיא קמיה דרב בהנא:

דלמא: בעושיין בסעודתם, דעבדו ואכלו?

אמר לי: אפילו הכי, ניחא ליה לאיניש לאוגר אגורי וניקטפיה לפרדיסיה ודלא ניתו כוליי עלמא ואכלו ליה.

מתני'
ואפילו בדינר. ואפילו היא שוה
דינר:
לא יאכל פועל יותר על שכרו.
לקמן יליף מכנפשו בשכירותו
שמוסר נפשו עליו לעלות באילן
או במקום סכנה:
ויהא סותם את הפתח בפניו.
שימנעו לשוכרו למלאכתו:

גמ' אבל מלמדיו. אומרין לו
דרך עצה הוגנת:
לא שכרו אלא לבצור אשכול
אחד. אוכלו לאותו אשכול:
ת"ק אית ליה דרב אסי. וה"ק
פועל אוכל קישות שהיא לבדה
ואין עוד ואפי' היא שוה דינר
ואתא רבי אלעזר למימר בין
שהיא לבדה בין ששכרו לה
ולחברותיה אם שוה יותר על
שכרו לא יאכלנה ואתו רבנן
בתראי למימר יותר על שכרו
מותר הוא לאכול אם שכיר יום
הוא אבל שכרו להקישות לבדה
לית להו דרב אסי:
אפי' לא בצר. שכרו לכל היום
מותר לאכול לאשכול ראשון
שבצר:

משום דליכא למיתב לכליו של
בעל הבית. דנימא ליה הב
ברישא והדר אכיל דאי יהיב תו
לא אכיל והתורה התירה
לאכול:

אבל הכא דליכא לקיומי לבסוף.
אימא לא זיכתה לו תורה אלא
א"כ נתן:

מגילת סתרים. מגילה טמונה
לפי שאסור לכתוב הלכות
וכשהיה שומע דבר חידוש וירא
לשוכחו היה כותבו ומסתיר מן
העין:

בביאת כל אדם. ואפי' אינו
שכיר:

ת"ק לית ליה דאיסי. דהא
אוכל פועל קתני ורבנן בתראי
אית להו דאיסי וה"ק וחכמים
מתירין לאכול יותר על שכרו
דהא לאו שכיר נמי אכיל:

39. צב, א

רש"י

משלו הוא אוכל. תוספת שכר הוא שהוסיפה לו תורה: או משל שמים. במתנת גמילות חסדים כשאר מתנות עניים: תנו. אכילתי לאשתי ובני: יהבינן להו. כי היכי דבידו ליתן שכרו לכל מי שירצה: לדידיה זכי ליה רחמנא. בצדקה וכל זמן דלא מטא לידיה לא זכי ליה דליתבה לאשתו ובניו: אכל בזוזא. בתמיה וכי תוספת מרובה על העיקר: דמו סבר משלו הוא אוכל. והלכך לא יאכל יותר על שכרו דאין תוספת מרובה על העיקר: ומר סבר משל שמים הוא אוכל. וזכי ליה רחמנא: ואכלת כנפשך. בדבר שאתה מוסר נפשך עליו לעלות בכבש ולעלות באילן דמוסר נפשו למיתה דהיינו שכיר: נזיר. שאסור בענבים: משום לך לך אמרי' נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב. כלומר קנסא הוא דקנסוהו שימנע עצמו מלהשכיר לענבים:

איבעיא להו: פועל משלו הוא אוכל, או משל שמים הוא אוכל?

למאי נפקא מינה?

דאמר: "תנו לאשתי ובני".

אי אמרת: "משלו הוא אוכל" - יהבינן להו, אלא אי אמרת: "משל שמים הוא אוכל" - לדידיה זכי ליה רחמנא, לאשתו ובניו לא זכי להו רחמנא.

מאי?

תא שמע:

"אוכל פועל קישות ואפילו בדינר, בותבת ואפילו בדינר".

אי אמרת: "משלו הוא אוכל" - אוגיר בדינא אכיל בזוזא?! ואלא מאי משל שמים הוא אוכל, סוף סוף אוגיר בדינא אכיל בזוזא!

אלא מאי אית לך למימר רחמנא זכי ליה, הכא נמי רחמנא זכי ליה.

תא שמע:

"דבי אלעזר חסמא אומר: לא יאכל פועל יותר על שכרו, וחקמים מתירין".

מאי לאו בהא קמיפלגי: דמר סבר: משלו הוא אוכל, ומר סבר: משל שמים הוא אוכל.

לא, דכולי עלמא: משלו הוא אוכל, והכא "כנפשיך"²⁶⁸ (דברים כג, כה) קמיפלגי מר סבר: "כנפשיך" - בדבר שמוסר נפשו עליו, ומר סבר: "כנפשיך" - מה נפשך אם חסמת פטור, אף פועל אם חסמת פטור.

תא שמע:

"נזיר שאמר: 'תנו לאשתי ובני' - אין שומעין לו". ואי אמרת: משלו הוא אוכל אמאי אין שומעין לו?

התם, משום: "לך לך" אמרין נזירא, "סחור סחור לכרמא לא תקרב".

תא שמע:

"פועל שאמר: 'תנו לאשתי ובני' - אין שומעין לו". ואי אמרת: משלו הוא אוכל - אמאי "אין שומעין לו"?

מאי "פועל"? נזיר.

והתניא: "נזיר"!

והתניא: "פועל"!

מידי גבי הדדי תננין!?

²⁶⁸ מי תבא בקרם רעה ואכלת ענבים כנפשיך שבעה ואל פלך לא תמו

רַס"י

קא נסיב לה. גמרא קרא דפועל ולעולם רבן היא וקרא אסמכתא בעלמא:
לקצות. לייבשן בשדה לעשות קציעות:
הרי זה אוכל ופטור. דכיון דעומדות לקצות לא נגמרה מלאכתן:
אני ובני. שאינו נשכר לבעל הבית:
או ע"מ שיאכל בני בשכרי. שקצצת לי:
הוא אוכל ופטור. שהתורה זיכתה לו כלקט שכחה ופאה שפטורין מן המעשר:
ובנו אוכל וחיוב. במעשר דהוה ליה כלוקח מקח שלא נגמרה מלאכתו:
ואי אמרת משלו הוא אוכל. ושכרו הוא ואפילו הכי פטריה רחמנא מכנפשך דדרשינן ליה מה נפשך אוכל ופטור אף פועל אוכל ופטור:
בנו אמאי חיוב. הא בשכר אביו הוא אוכל כאביו:
משום דמיחזי כי מקח. הואיל ואנתי אבל אכילה דידיה דאינו בתנאי אע"ג דבשכר הוא לא דמיא למקח:
הרי אלו לא יאכלו. דבעי חומה דגמר קודש קודש ממעשר ובתחילה על מנת כן נשכרו לו:
ואם לא הודיען מתחילה. לעשות עמו בנטע רבעי פודה ומאכילן:
כמקח טעות. ואילמלי הודיען לא היו נשכרים לו:
נתפרסו עיגוליו. קציעות שדרסן בעיגולין ונגמרה מלאכתן למעשר ונפלו ונתפרסו וצריך לחזור ולדרסן:
הרי אלו לא יאכלו. דאין פועל אוכל בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר כדתינא לעיל (דף פט.) יצא הבודל בתמרים וכו':
נתפתחו חביותיו. שניטלו מנופותיהם ושכרו לסותמן:
הרי אלו לא יאכלו. דנגמרה מלאכתן למעשר:
ואם לא הודיען. לקמן פריך גבי חביות מאי אודעינהו בעי בשלמא נתפרסו עגוליו איכא מקח טעות. שכשאומר להן תחילה השתכרו לי לדרוס בעיגולין סבורים היו שזו תחלת דריסתן ועדיין לא נגמרה מלאכתן:
מידע ידע דאיטביל למעשר. דמשיירד לבור הוי יין למעשר:
שנפתחו חביותיו לבור. שנשככו לבור וסבורין היו שלא הוציאוהו משם משיירד מן הגת לתוכו:
והתניא יין משיירד לבור. הוי גמרו למעשר והרי ירד:
משיקפה. משיקפאו החרצנים על פי הבור כשמתחיל להיות תוסס ונוטלין הזגין ומשליכן:
דאמרו ליה לא הוינא ידעין. דמקפי:
**איבעי לנו לאסוקי כו'.
 משאמרתי לכם שאני שוכר אתכם למשכו מן הבור וכיון דלא אסוק אדעתייכו סבור וקבול:
 הוא דנגיד.** המושכו מן הבור:
משישלה בחביות. משנתן בחביות והוא תוסס ורתיחתו עולה ומקצת שמרין קופאין למעלה וקודם שיגופו אותן חביות שולין אותן רתיחות ומשליכן:

תא שמע:
**"מניו לפועל שאמר: 'תנו לאשתי ובני' שאין שומעין לו?
 שזאמר: 'ואל קליך לא תתן' (דברים כג, כה)."**
 וכי תימא: הכי נמי נזיר,
 אי הכי, משום: **"אל קליך לא תתן"**, משום "לך לך" אָמְרִין נְזִירָא!

אין הכי נמי,
 ואידי דקתני לה בלשון "פועל" קא נסיב לה קרא "פועל".

תא שמע:
**"השוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְקָצוֹת בְּתַאנִּים - הָרִי זֶה אוֹכֵל וְפָטוּר מִן הַמַּעֲשֶׂר.
 "על מנת שאוכל אני ובני",
 או "שיאכל בני בשכרי",
 הוא אוכל - ופטור,
 ובנו אוכל - וחיוב."
 ואי אמרת: "משלו הוא אוכל" - בנו אמאי "חיוב"!**

אמר רבינא:
 משום דמיחזי כמקח.

תא שמע:
**"השוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת בְּנִטְע רְבַעֵי שָׁלוּ - הָרִי אֵלוּ לֹא יֵאָכְלוּ.
 וְאִם לֹא הוֹדִיעֵם - פּוֹדָה וּמֵאֲכִילָן."
 ואי אמרת: משל שמים הוא אוכל אמאי פודה ומאכילן?
 איסורא לא זכי להו רחמנא!**

התם משום דמיחזי כמקח טעות.

אימא סיפא: **"נתפרסו עגוליו,
 נתפתחו חביותיו - הרי אלו לא יאכלו,
 ואם לא הודיען - מעשר ומאכילן."
 ואי אמרת: "משל שמים הוא אוכל" - אמאי "מעשר ומאכילן"? איסורא לא זכי להו רחמנא!
 וכי תימא: הכא נמי, משום דמיחזי כמקח טעות,
 בשלמא: **"נתפרסו עגוליו" - מיחזי כמקח טעות.**
אלא "נתפתחו חביותיו" - מאי מקח טעות איכא? מידע ידע דאיטביל להו למעשר!**

אמר רב ששת:
 שנתפתחו חביותיו לבור.

והתניא:
"יין משיירד לבור!"

כרבי עקיבא,
 דאמר: משיקפה,
 דאמרו ליה: לא הוה ידעינן.

ונימא להו: איבעי לנו אסוקי אדעתייכו דלמא מקפה!

באתרא דהווא גברא דנגיד איהו מקפה.

והשתא דתני רב זביד בְּרַבִּי רַבִּי הוֹשַׁעְיָא:
**"יין משיירד לבור ויקפה,
 ורבי עקיבא אומר:
 משישלה בחביות."
 אפילו תימא שלא נתפתחו חביותיו לבור,**

צב,ב

דאָמרו ליה: לא הוה ידעינן דמשלי.

ונימא להו: איבעי לכו אסוקי אדעתייכו דלמא משלי!

באתרא דההוא דשריק ההוא משלי.

תא שמע:

"קוצץ אדם: על ידי עצמו

על ידי בנו ובתו הגדולים,

על ידי עבדו ושפחתו הגדולים,

ועל ידי אשתו -

מפני שיש בהן דעת.

אבל אינו קוצץ: לא על ידי בנו ובתו הקטנים,

ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים,

ולא על ידי בהמתו,

מפני שאין בהן דעת" (בבא מציעא צג.).

קא סלקא דעתך: במעלה להן מזונות.

אי אמרת בשלמא: "משל שמים הוא אוכל" משום הכי אינו קוצץ,

אלא אי אמרת: "משלו הוא אוכל" - קטנים נמי נקוזין להו!

הכא במאי עסקינן:

בשאין מעלה להן מזונות.

אי הכי,

גדולים נמי!

גדולים ידעי וקא מחלי.

והא תנא רבי הושעיא:

"קוצץ אדם על ידי עצמו ועל ידי אשתו - אבל לא על ידי בהמתו,

ועל ידי בנו ובתו הגדולים - אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים,

וקוצץ על ידי עבדו ושפחתו הננענים בין גדולים ובין קטנים".

מאי לאו, אידי ואידי במעלה להן מזונות, ובהא קא מיפליגי:

דמר סבר: משלו הוא אוכל,

ומר סבר: משל שמים הוא אוכל.

לא, דכולי עלמא: משלו הוא אוכל,

ולא קשיא:

כאן - בשאין מעלה להן מזונות,

וברייתא - במעלה להן מזונות.

במאי אוקימתא במעלה להן?

אי הכי, קטנים נמי נקוזין להו!

צערייהו דבנו ובתו הקטנים לא זכי ליה רחמנא.

במאי אוקימתא למתניתין? בשאין מעלה להן מזונות,

הניחא למאן דאמר: "אין הרב יכול לומר לעבד: עשה עמי ואיני זנד" - שפיר.

אלא למאן דאמר: "יכול הרב לומר לעבד: עשה עמי ואיני זנד" - מאי איכא למימר?

אלא, אידי ואידי בשאין מעלה להן מזונות,

ובהא פליגי:

דמר סבר: יכול,

ומר סבר: אין יכול.

ורבי יוחנן, דאמר: "יכול הרב" - שביק מתניתין ועביד כברייתא?!

רס"י

דמשלי. כבר נישולו רתיחותיו

ממנו לחוץ:

דשריק. הסותמו במגופות:

קוצץ. ליטול מעות ולא יאכל:

על ידי עצמו. בשביל עצמו:

מפני שיש בהן דעת. וידעי וקא

מחלי:

במעלה להן מזונות. ושכר

פעולתן שלו:

אי אמרת משל שמים הוא אוכל

משום הכי אינו קוצץ. עיי

עבדיו הקטנים דאין לפועל קטן

זכות אלא כשנותן לתוך פיו:

אלא אי אמרת משלו הוא אוכל.

דתוספת שכר הוא:

אמאי אינו קוצץ. כי הכי

דאגרייהו ידיה אכילתן נמי

דידיה:

שאין מעלה להן מזונות. ואף

שכרן אינו שלו וקא סלקא

דעתך אין הרב יכול לומר לעבד

עשה עמי ואיני זנד ופלוגתא

היא במסכת גיטין (דף יב.)

ובהמתו משום לאו דחסימה

שאפילו הוא עצמו דש בה דשה

שלו אינו רשאי לחסמה: והתני

רבי אושעיא קוצץ אדם על ידי

עצמו ועל ידי אשתו אבל לא על

ידי בהמתו. משום חסימה:

וקוצץ על ידי בנו הגדולים.

אבל לא הקטנים:

וקוצץ על ידי שפחתו ועבדו

וכו'. קשיא עבדים קטנים

אעבדים קטנים דמתניתין:

אידי ואידי. מתניתין ובריתא:

דמר סבר. תנא דמתניתין:

משל שמים הוא אוכל. הלכך

לית להו למרייהו זכיה

באכילתן דאפילו שלהן אינה עד

שיתננה לפיהן:

אי הכי. בנו ובתו נמי נקוזין להו:

במאי אוקימתא וכו'. ולעולם

משלו הוא אוכל ומשום דאינו

מעלה קאמר לא יקוז:

הניחא וכו'. פלוגתא במסכת

גיטין:

אלא אידי ואידי כשאין מעלה.

דכולי עלמא משלו הוא אוכל

ובהא פליגי וכו':

הכי גרסינן ולרבי יוחנן וכו'.

ולא גרס אי הכי גדולים נמי

דהא אמרן ידעי ומחלי:

אגא

רש"י

משל שמים הוא אוכל. ואפילו מעלה מזונות לא מצי קייץ אקטנים:
ומאי קוצץ דר' אושעיא מזונות. שיתן להם מזונות מעיקרא הרבה שלא יוכלו לאכול מן הענבים:
נקוץ לה. דהתניא לעיל רשאי בעל הבית להתיר פקיע עמיר וכו':
מר סבר. תנא דברייתא משלו הוא אוכל ולרבי יוחנן בין כשמעלה מזונות ובין שאין מעלה מזונות ובר פלוגתיה מוקי לה במעלה ותנא דידן סבר משל שמים הוא אוכל ואפילו מעלה מזונות נמי לא מצי קייץ:

אֵלָא, דְּכוּלֵי עֲלָמָא מִשְׁלַ שְׁמַיִם הוּא אוֹכֵל, וְלֹא מְצִי קְצִיץ. וּמַאי "קוֹצֵץ" דְּאָמַר רַבִּי הוֹשְׁעִיא? מְזוֹנוֹת.

דְּכוּוּתִיהָ גַבִּי בְהִמְתָּו תְּבֹן נְקוּץ לָהּ!

אֵלָא, בְּהָא קְמִיפְלָגִי:
 דְּמַר סָבַר: מִשְׁלוֹ הוּא אוֹכֵל,
 וּמַר סָבַר: מִשְׁלַ שְׁמַיִם הוּא אוֹכֵל.

40. צג, א

רס"י

מתני'

מהלכות מדינה. כבר נהגו כן:

גמ'

לא שנו. דאין שומרין אוכלין מן התורה:

אלא שומרי גנות ופרדסין.
דהוה ליה מחובר בשעה שאין
גמר מלאכה הלכך מן התורה
לא אכיל ואכיל מהלכות מדינה
וכל שכן עושה במחובר כגון
מנכש דאכיל ממנהג המדינה:

אבל שומרי גיתות וערימות. עד
שלא נגמרה מלאכתן למעשר
אוכל אף מן התורה כדין עושה
בתלוש:

ושמואל אמר לא שנו. דאכלי
מיהת מהלכות מדינה אלא
שומרי תלוש אבל שומרי מחובר
אפילו מהלכות מדינה לא
דמשמר לאו עושה מעשה הוא
הלכך לא אכיל מדאורייתא:

המשמר פרה אדומה.
משחיטתה ועד כינוס אפרה:
מטמא בגדים שעליו. דתנן (פרה
פ"ד מ"ד) כל העוסקין בפרה
מתחילה ועד סוף מטמאין
בגדים:

גזירה שמא יזיז בה אבר. ורבנן
הוא דגזרו על הטומאה ולא
מדאורייתא:

מקשאות. שגדילין בהן
קישואין:

ארבע וחמש מקשאות. של
חמשה אנשים:

אמאי אוכל. הא אמרת שומרי
מחובר אפילו מהלכות מדינה
לא אכלי אלא על כרחך כעושה
מעשה דמי ואכלי מיהו מהלכות
מדינה כי מתנייתין מכלל
דשומרי תלוש אפילו
מדאורייתא נמי אכלי:

בעקורין שנו. עקורין משרשיהן
עם קישואין שבהם להכי קרי
ליה מקשאות ולא קרי ליה
קישואין ומשום דשומרי תלוש
הם אכלי מהלכות מדינה כי
מתני':

בשלא ניטל פקס שלהן. ואמר
מר לעיל בפרקין (דף פח):
דקישואין משיפקסו:

משנה

קוצץ אדם: על ידי עצמו,

על ידי בנו ובתו הגדולים,

על ידי עבדו ושפחתו הגדולים,

על ידי אשתו,

מפני שיש בהו דעת.

אבל אינו קוצץ: על ידי בנו ובתו הקטנים,

ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים,

ולא על ידי בהמתו,

מפני שאין בהו דעת.

השוכר את הפועלים לעשות בנטע רבעי שלו - הרי אלו לא יאכלו.
אם לא הודיען - פודה ומאכילן.

נתפרסו עגולין,

נתפתחו חביותיו - הרי אלו לא יאכלו.

אם לא הודיען - מעשר ומאכילן.

שומרי פירות אוכלין מהלכות מדינה,

אבל לא מן התורה.

גמרא

"שומרי פירות".

אמר רב:

לא שנו, אלא: שומרי גנות ופרדסין.

אבל שומרי גיתות וערימות - אוכלים מן התורה.

קסבר: משמר כעושה מעשה דמי.

ושמואל אמר:

לא שנו, אלא: שומרי גיתות וערימות.

אבל שומרי גנות ופרדסין - אינן אוכלים: לא מן התורה,

ולא מהלכות מדינה.

קא סבר: משמר לאו כעושה מעשה דמי.

מתיב רב אהא בר רב הונא:

"המשמר את הפרה - מטמא בגדים.

ואי אמרת: משמר לאו כעושה מעשה דמי - אמאי מטמא בגדים!

אמר רבה בר עולא:

גזירה שמא יזיז בה אבר.

מתיב רב כהנא:

"המשמר ארבע וחמש מקשאות:

הרי זה לא ימלא כרסו מאחד מהן, אלא מכל אחד ואחד אוכל לפי חשבון".

ואי אמרת: משמר לאו כעושה מעשה דמי - אמאי אוכל!

אמר רב שימי בר אשי:

בעקורין שנו.

"עקורין"? והלא נגמרה מלאכתן למעשר!

שלא ניטל פיקס שלהם

רש"י

כשמואל מסתברא דעושה במחובר בשעה שאינה גמר מלאכה אפילו מהלכות מדינה לא אכיל וכ"ש שומרי מחובר דהוי שעה שאינה גמר מלאכה ולא עושה מעשה הוא ומתניתין בשומר תלוש:

מכלל דאיכא דלא אכיל מן התורה ואכיל מהלכות מדינה. מדלא תנא אלו אוכלין סתמא ומאי נינהו או עושה במחובר בשעה שאינה גמר מלאכה או עושה בתלוש בשעה שנגמרה מלאכתו או דבר שאין גדולו מן הארץ:

אימא סיפא ואלו שאינן אוכלין. וקתני הכי מאי אינן אוכלין אי נימא שאין אוכלין וכו':

אלא לאו שאינם אוכלין כלל. מהשתא על כרחך מן התורה דתני ברישא דאשמעינן דאיכא אחרינא דאכיל ולא מן התורה במשמר תלוש עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר קאמר דכיון דאינו עושה מעשה לא אכיל מן התורה ואכיל מהלכות מדינה דאילו במשמר במחובר ליכא לאוקמא דהא אפילו עושה מעשה ממש קתני סיפא דלא אכיל כלל בשעה שאינה גמר מלאכה וכ"ש משמר:

אמר רב אשי:

כוותיה דשמואל מסתברא,

דתנן:

"ואלו אוכלין מן התורה:

העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה,

ובתלוש" (בבא מציעא פז.).

מכלל דאיכא דלא קא אכיל מן התורה אלא מהלכות מדינה.

אימא סיפא: **"ואלו שאינן אוכלין"**.

מאי **"אינן אוכלין"**?

אילימא: שאין אוכלין מן התורה אלא מהלכות מדינה - היינו רישא!

אלא לאו שאין אוכלין, לא מן התורה ולא מהלכות מדינה.

ומאי ניהו?

עושה במחובר לקרקע בשעה שאין גמר מלאכה,

ובל שפן שומרי גנות ופרדסות.

41. צג, א

כ"י

מתני'

שומר חנם נשבע על הכל. על כל המאורעות הכתובות בשאר שומרים לחיוב הוא נשבע שכך עלתה לו ופטור ולקמן בהשואל (דף צד:.) יליף לכולה מתניתין מקראי:
על הכל. גניבה ואבידה ואונסין:

גמ'

מי איכא דלית ליה ארבעה שומרין. על כרחך ארבעה מיני שומרין אשכחן:

מאן תנא שוכר כשומר שכר דמי. דקתני מתניתין בתרווייהו פטורין מאונס ומשלמין גניבה ואבידה:

רבי מאיר היא. כדמפרש ואזיל: רבה בר אבוה תנא מתניתין שוכר כיצד משלם רבי מאיר אומר כשומר שכר רבי יהודה אומר כשומר חנם:

משנה

ארבעה שומרים הו.

שומר חנם,

והשואל,

נושא שכר,

והשוכר.

שומר חנם - נשבע על הכל.

והשואל - משלם את הכל.

נושא שכר והשוכר - נשבעים על השבויה,

ועל השבויה,

ועל המתה,

ומשלמים את האבידה ואת הגניבה.

גמרא

מאן תנא "ארבעה שומרים"?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה:

רבי מאיר היא.

אמר ליה רבא לרב נחמן:

מי איכא דלית ליה ארבעה שומרין?!

אמר ליה:

הכי קאמינא לך:

מאן תנא שוכר כנושא שכר? רבי מאיר היא.

והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה,

דתניא:

"שוכר כיצד משלם?

רבי מאיר אומר:

כשומר חנם.

רבי יהודה אומר:

כשומר שכר!"

רבה בר אבוה איפכא קתני.

אי הכי, "ארבעה"?! שלשה ניהו!

אמר רב נחמן בר יצחק:

"ארבעה שומרין", ודיניהם שלשה.

42. צג, א-ב

רז"י

חיותא. בהמות :
שריג. החליקה :
הא נטר כדנטרי אינשי. ואין
 אבידה אלא אונס :
בחזני מתא. שומרי העיר בלילה
 שכל סמך אנשי העיר עליהם
 לשמור גופם וממונם הנהו ודאי
 בעו נטירותא יתירתא :
ארי ודרס. ארי דרכו לדרוס
 הבהמה במקום שמוצאה ודרך
 זאב לטורפה חיה ולהוליכה
 במקום שהוא בטוח ושם
 הורגה :
מאי לאו וכו'. אפ"ה חייב :
א"ה אמאי פטור. כי אין יכול
 להציל :
תחילתו הוה בפשיעה. גבי כל
 מזיקין קטנים וקלים דהוה
 יכול להציל שהרי הניחם ובא לו
 וסופו נמי נהי דמזיק חזק בא
 עליהן שאם היה שם לא היה
 יכול להציל והוי"ל אונס מיהו
 תחילתו בפשיעה הוה דחייב
 דהכי פסקינן הלכתא בהמפקיד
 (לעיל דף מב:) :
דשמע קול ארי ועל. מאימתו
 שאנוס הוא :

ההוא רעיא דהוה קא רעי חיותא אגודא דנהר פפא.
 שריג חדא מינייהו ונפלת למיא.
 אתא לקמיה דרבה ופטריה.

אמר: מאי הוה ליה למיעבד? !
 הא נטר כדנטרי אינשי.

צג,ב

אמר ליה אביי:
 אלא מעתה, על למתא בעידנא דעיילי אינשי, הכי נמי דפטור? !

אמר ליה: אין.

גנא פורתא בעידנא דגנו אינשי, הכי נמי דפטור? !

אמר ליה:
 אין.

איתיביה:

"אלו הם אונסין ששומר שכר פטור עליהן,

בגון: "ותפל שבא ותקחם ואת הנערים המו לפי הרב"²⁶⁹ (איוב א, יד-טו)!"

אמר ליה:

התם בחזני מתא.

איתיביה:

"עד מתי שומר שכר חייב לשמור?

עד כדי: "הייתי ביום אכלני הרב וקרח בלילה"²⁷⁰ (בראשית לא, מ).

אמר ליה: התם נמי בחזני מתא.

אמר ליה:

אטו יעקב אבינו חזן מתא הוה? !

דאמר ליה לרבן:

נטרי לך נטירותא יתירתא פחזני מתא.

איתיביה:

"רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר,

ובא זאב וטרף,

בא ארי ודרס,

אין אומרים: אילו היה שם היה מציל.

אלא אומדין אותו: אם יכול להציל - חייב,

ואם לאו - פטור."

מאי לאו דעל בעידנא דעיילי אינשי!

לא, דעל בעידנא דלא עיילי אינשי.

אי הכי, אמאי פטור - "תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב"!

שמע קל אריה ועל.

²⁶⁹ יד ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חדשות והאתנות רעות על ידיהם. טו ותפל שבא ותקחם ואת הנערים המו לפי הרב ואמלטה רק אני

לכדי להגיד לך

²⁷⁰ הייתי ביום אכלני הרב וקרח בלילה ותדד שנתני מעיני

אי הכי, "אומדין אותו"!? מאי הנה ליה למעבד?

היה לו לקדם ברועים ובמקלות.

אי הכי, מאי איריא שומר שֶׁכָּר? אפילו שומר חנם נמי!

דהא מר הוא דאמר: שומר חנם שְׁהִיה לֹו לְקָדָם בְּרוּעִים וּבְמַקְלוֹת וְלֹא קִידָם - חַיִּיב!

שומר חנם בחנם, שומר שֶׁכָּר בְּשֶׁכָּר.

ועד כמה?

עד כדי דמיהן.

והיכן מצינו בשומר שֶׁכָּר שְׁחַיִּיב באונסין?

דהדר שקיל דמיהן מבעל הבית.

אמר רב פפא לאביי:

אי הכי, מאי אהני ליה מינה!

נפקא מינה לכושרא דחיותא.

אי נמי, לטרחא יתירתא.

רב חסדא ורבה בר רב הונא לא סבירא להו הא דרבה, דאמרי: להכי יהבי לך אגרא לנטורי לי נטירותא יתירתא.

בר אדא סבולאה הוי קא מעבר חיותא אגמלא דנרש.

דחפה חדא חברתה ושדיתה במיא.

אתא לקמיה דרב פפא, חייביה.

אמר ליה: מאי הנה לי למעבד?

אמר ליה: אבעי לך לעבורי חדא חדא.

אמר ליה: ידעת ביה כבר אחתיך דמצי למעבר חדא חדא?

אמר ליה: כבר צווחו קמאי דקמך ולא איכא דאשגח בהו.

רפ"י

שומר חנם יש לו לקדם בחנם.

ולא לשכור אנשים ושומר שכר

יש עליו לשוכרן:

עד כדי דמיהם. של בהמות:

והיכן מצינו. דקא רמית עליה

לשכור אנשים משלו:

לכושרא דחיותא. כושר

הבהמות שמכיר בהן כבר

ולמודות בביתו:

לטרחא יתירתא. שלא יצטרך

לחזור אחר הבהמות לקנות:

לא סבירא להו הא דרבה. דאמר

לעיל דמכי נטר כדנטרי אינשי

הוה אידיך (אנוס ופטור):

להכי יהבי לך וכו'. ונהי דלאו

פשיעה הוא אונס נמי לא הוי

והו"ל כאבידה:

אגמלא דנרש. גשר של נרש:

בבר אחתיך. כלומר בבו עמד

ואומתך:

43. צג, ב

רש"י

שבו. שם הגגב לסטים מזויין
 היה:
חייביה. לשלם הואיל והוכר
 הגגב ולא יפסיד כלום. עליו
 לטרוח אחר הגגב עד שיוציא
 מידו:
עושה עמו דין. פרעון והיינו
 פלגני דהא רונגא שומר חנם
 הוה וחייביה רב נחמן לשלומי:
דפרמוסקא. אנשי השלטון היו
 שם:

איבו אפקיד פיתנא בי רונגא.
 אזל שבו שמטיה מיניה.
 לסוף הוכר הגגב.
 אתא לקמיה דרב נחמן, חייביה.

לימא פליגא דרב הונא בר אבין?
 דשלח רב הונא בר אבין:
 נגנבה באונס ואחר כך הוכר הגגב,
 אם שומר חנם הוא - רצה נשבע, רצה עושה עמו דין.
 אם שומר שכר הוא - עושה עמו דין ואינו נשבע?

אמר רבא:
 התם - גברי דפרמוסקא הוו קיימי, דאי רמא קלא הוו אתו ומצלין ליה.

44. צג, ב

כ"י

מתני'

בשעת משלחת זאבים. שחיה רעה משולחת בגזירת המלך קופצת היא על אדם אחד:
הלסטם. גרסינן וחד לסטם קאמר:
הברדלס. פוטיי"ש בלעז:
סיגפה. עינה ברעב או העמידה בקיץ בחמה ובחורף בצינה לענות נפש (במדבר ל) מתרגם לסגפא נפש:
עלתה לראשי צוקין. אוקימנא בפרק המפקיד (לעיל דף לו): תקפתו ועלתה לצוקין הריס חדין וגבוהין:

משנה

זאב אחד - אינו אונס.
שני זאבים - אונס.
רבי יהודה אומר:
בשעת משלחת זאבים - אף זאב אחד אונס.
שני כלבים - אינו אונס.
ידוע הבבלי אומר משום רבי מאיר:
מדוח אחת - אינו אונס,
משתי רוחות - אונס.
הלסטים - הרי זה אונס.
הארי,
הדוב,
והנמר,
והברדלס,
והנחש - הרי אלו אונס.
אימתי?
בזמן שבאו מאליהן.
אבל הוליכן למקום גדודי חיה ולסטים - אינו אונס.
מתה בדרבה - הרי זה אונס,
סגפה ומתה - אינו אונס.
עלתה לראשי צוקין ונפלה - הרי זה אונס.
העלה לראשי צוקין ונפלה ומתה - אינו אונס.

גמרא

והתניא:

"זאב אחד אונס!"

אמר רב נחמן בר יצחק:

ההיא - בשעת משלחת זאבים, ורבי יהודה היא.

45. צג, ב - צד, א

רש"י

גמ'
האי מסר נפשיה. הלסטים ע"מ
 כן בא או ליהרג או להרוג ויקח
 ממון אבל הרועה אין לו למסור
 נפשו על כך:
אשכחיה רועה. לגנב קודם
 שנטל הימנו כלום וגיזמו
 וחירפו:
אמר לו גנבא סריא. מוסרח
 ויבאש (שמות טז) מתרגמינן
 וסרי ובתשובות הגאונים ראיתי
 סריא פושע:
כך וכך אנשים. עמנו במקום
 שאנו רועים שם ואם תבוא
 לגזול תמות:
זוקתא. קלעים המקלעים
 באבן:
פסיקא לן. פסוקות וקבועות
 עלינו להיות עמנו בכל יום:
הרי הוליקן. שהזכיר לו המקום
 שהבהמות שם והשיאו לבא על
 ידי שגידפו:

"הלסטים - הרי זה אונס".

אמאי?

לוקי גברא להדי גברא!

אמר רב:

בלסטים מזויין.

איבעיא להו:

לסטים מזויין ורועה מזויין - מהו?

מי אמרינן אוקי גברא להדי גברא,

או דלמא:

האי - מסר נפשיה,

והאי - לא מסר נפשיה?

מסתברא דהאי - מסר נפשיה,

והאי - לא מסר נפשיה.

אמר ליה אביי לרבא:

אשכחיה רועה ואמר ליה:

גנבא סריא! בדוקתא פלגיא יתיבינן,

קד וקד גברי איכא בהדן,

קד וקד פלבי איכא בהדן,

קד וקד זוקתא פסיקא לן.

ואזל ושקל מיניה - מאי?

אמר ליה:

הרי הוליקן למקום גדודי תיה ולסטים.

צד, א

46. צד, א

רס"י

מתני'

כל המתנה על מה שכתוב בתורה וכו'. בגמרא מפרש להו:

כל תנאי שיש בו מעשה בתחילתו. שהקדים מעשה שעליו לעשות לתנאי שהוא שואל ממנו כגון הרי מעשה זה שלך אם תעשה דבר פלוני דלא דמי לתנאי בני גד ובני ראובן אם יעברו ונתתם (במדבר לב) היינו תנאי קודם למעשה אם תעשה לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך (בראשית ל) היינו תנאי ששואל ממנו קודם למעשה שעליו לעשות:

תנאו בטל. והוי מעשה מקוים ואעי"פ שלא קיים בעל התנאי את התנאי:

וכל תנאי שאפשר לו לקיימו תנאו קיים. אם תנאו קודם למעשה הוא הא אי אפשר לקיימו תנאו בטל והמעשה קיים ובגמרא מפרש לה:

גמ'

בדבר שבממון. שאר וכסות:

משנה

מתנה: שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל להיות פטור מלשלם,

נושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם.

כל המתנה על מה שכתוב בתורה - תנאו בטל,

וכל תנאי שיש מעשה בתחילתו - תנאו בטל.

וכל שאפשר לו לקיימו בסופו, והתנה עמו מתחילתו - תנאו קיים.

גמרא

אמאי? מתנה על מה שכתוב בתורה הוא, "וכל המתנה על מה שכתוב בתורה - תנאו בטל"!

הא מני? רבי יהודה היא,

דאמר: "בדבר שבממון - תנאו קיים".

דתנאי:

"האומר לאשה: הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר, בסות ועונה" -

הרי זו מקודשת,

ותנאו בטל,

דברי רבי מאיר.

ורבי יהודה אומר:

בדבר שבממון - תנאו קיים".

ומי מצית מוקמת לה כרבי יהודה?

אימא סיפא: "כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל" - אתאן לרבי מאיר!

הא לא קשיא:

לעולם: רבי יהודה היא,

וסיפא: בדבר שאינו של ממון.

אימא סיפא: "כל תנאי שיש בו מעשה בתחילתו - תנאו בטל",

מאן שמעת ליה דאית ליה הא סברא? רבי מאיר,

דתנאי:

"אבא חלפתא איש כפר חנניא אמר משום רבי מאיר:

תנאי קודם למעשה - הרי זה תנאי,

מעשה קודם לתנאי - אינו תנאי!"

אלא, כולה רבי מאיר היא,

ושאני הכא דמעיקרא לא שעבד נפשיה.

47. צד, א

רש"י

אפילו תימא. רישא דקתני מתנה שומר חנם להיפטר משבועה ר"מ והאי לאו מתנה על מה שכתוב בתורה הוא אלא שאמר לו אי אפשר להיות שומר שלך אלא בכך ושומר לא נחית לשמירה עד דמשיך לבהמה והאי כי משיך כבר פירש על מנת שאין לו עליו שבועה ולא שיעבד נפשיה לירד בתורת שומרין אלא למקצת ולמה שירד ירד אבל המקדש את האשה מכי אמר לה הרי את מקודשת לי איתקדשה לה וכי אמר לה על מנת שאין לך עלי מתנה על מה שכתוב בתורה דאין אישות לחצאין וכי תפיס קדושין לגמרי תפיס והוה מתנה על מה שכתוב בתורה: **בדברים** בתמיה:

תנא:

"ומתנה שומר שכר להיות בשואל".

במאי? בדברים!?

אמר שמואל:

בשקנו מידו.

ורבי יוחנן אמר:

אפילו תימא: בשלא קנו מידו,

בההיא הנאה דקא נפיק ליה קלא דאיניש מהימנא הוא גמיר ומשעבד נפשיה.

48. צד, א

רש"י

זו דברי רבי יהודה בן תימא.
 דקתני דאפשר לקיומי הא אי
 אפשר לקיומי תנאו בטל:
 כמפליגה בדברים. שאין בלבו
 לשום תנאי אלא להקניטה
 בעלמא מרחקה ודוחה אותה
 בדברים:
 מתני' נמי דיקא. דסתמא לן
 כרבי יהודה בן תימא:

"וְכַל שְׁאֵפְשֵׁר לוֹ לְקַיְימוֹ בְּסוּפוֹ [וְהִתְנָה עִמוֹ מִתְחִילָתוֹ - תְּנָאוֹ קַיִים]."

אמר רב טבילא אמר רב:

זו דברי רבי יהודה בן תימא,

אבל חכמים אומרים:

אף על פי שאי אפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו - תנאו קיים.

דתנאי:

"הרי זה גיטור על מנת שתעלי לרקיע,"

"על מנת שתרדי לתהום,"

"על מנת שתבלעי קנה של מאה אמה,"

"על מנת שתעברי את הים הגדול ברגליך" -

נתקיים התנאי - הרי זה גט.

לא נתקיים התנאי - אינו גט.

רבי יהודה בן תימא אומר: בזה גט.

כלל אמר רבי יהודה בן תימא:

כל שאי אפשר לו לקיימו בסופו, והתנה עליו מתחילתו - אינו אלא כמפליגה וכשר."

אמר רבי נחמן אמר רב:

הלכה פרי יהודה בן תימא.

אמר רב נחמן בר יצחק:

מתניתין נמי דיקא,

דקתני: "כל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו - תנאו קיים".

הא אי אפשר לו לקיימו - תנאו בטל.

שמע מינה.

הדרן עלך השוכר את הפועלים